

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Narva kolledž
Õppekava Noorsootöö

Adel Kornõševa

**NOORSOOTÖÖTAJATE KRIISIVALMIDUSEALASE
TEADLIKKUSE TÄHTSUS JA ERIALASE
KRIISIPÄDEVUSE KUJUNDAMINE**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Anne Kivimäe, MA (sotsioloogia)

Narva 2025

Kinnitus

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Adel Kornõševa

19.05.2025

ABSTRACT

The topic of this bachelor's thesis is "The Importance of Crisis Awareness Among Youth Workers and the Development of Professional Crisis Competence." The aim of the study is to examine how youth workers perceive their preparedness for crisis situations, what their understanding of crisis management means, and which competencies are considered essential when working with young people during crises. The study also investigates how academic education in the field of youth work addresses crisis preparedness and to what extent students feel supported in developing these skills. The relevance of this thesis arises from the fact that crises have a direct impact on youth work, highlighting the need for youth workers to be well-prepared for unstable conditions. There have been no prior studies that focus specifically on crisis preparedness in youth work from the perspective of future professionals.

The theoretical part of the thesis provides an overview of contemporary topics: crisis concepts, crisis management, required competencies, and the role of youth work in ensuring safety for young people. The empirical part is based on qualitative semi-structured interviews conducted with youth work students at the University of Tartu Narva College and with crisis management experts.

Study shows that there is a significant mismatch between current academic preparation and professional expectations. This mismatch indicates the need for a more structured and comprehensive approach to crisis competence in youth work education. While students were generally aware of the importance of crisis readiness, many reported feeling uncertain about their actual ability to respond effectively in real-life situations. This mismatch indicates the need for a more structured and comprehensive approach to crisis competence in youth work education.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1. Kriisi mõiste Ja noorsootöötaja roll turvalisuse tagamisel	8
1.1. Üldised kriisi määratlused	8
1.2. Kriisijuhtimine.....	9
1.2.1. Kriisijuhtimise plaan.....	12
1.3. Vajalikud pädevused kriisideks.....	13
1.3.1. Kriisiõpe ja kriisipädevuste arendamise võimalused.....	14
1.4. Turvalisuse tagamine noorsootöös.....	16
1.5. Varasemad uuringud noorsootöötajate kriisivalmiduse kohta	18
1.6. Noorsootöötajate väljaõpe võimalused Eestis	18
1.6.1. Kriisipädevused TÜ Narva kolledži noorsootöö õppekavas	19
2. UURIMUSTÖÖ KRIISIVALMIDUSE JA- JUHTIMISEST NOORSOOTÖÖS	22
2.1. Töö eesmärk ja uurimisküsimused	22
2.2. Uurimismeetodi ja valimi kirjeldus	22
2.2.1. Ekspertidega intervjuu	23
2.2.2. Fookusgruppidega intervjuud	24
3. TULEMUSED	26
3.1. Kriisivaldkonna ekspertide vaated noorsootöötajate kriisivalmidusele	26
3.1.1. Kriisiteadlikkuse hinnangud noorsootöö valdkonnas.....	26
3.1.2. Noorsootöötajate kriisioskuste kujunemine ekspertide hinnangul	27
3.1.3. Oodatavad noorsootöötaja pädevused kriisiolukorras	29
3.2. Noorsootöötajate kogemused ja arusaamad kriisivalmidusest	33
3.2.1. Noorsootöötajate teadlikkus kriisidest	33

3.2.2. Noorsootöötajate kriisioskuste omandamine.....	36
3.2.3. Noorsootöötajate pädevused kriisiks	38
3.3. Analüüs ja järeldused.....	41
3.4. Ettepanekud	44
KOKKUVÕTE	47
KASUTATUD KIRJANDUS	49
LISAD	53
Lisa 1. Intervjuukava kriisiekspertidele.....	53
Lisa 2. Intervjuukava noorsootöö tudengitele	54

SISSEJUHATUS

Viimaste aastate sündmused – üleilmne pandeemia, sõjalised konfliktid ja majanduskriisid – on näidanud, et kriisid võivad tekkida ootamatult ning mõjutada oluliselt kõiki ühiskonnasektoreid, sealhulgas noorsootööd. Just sellistes oludes kerkib esile küsimus, kuidas noorsootöötajad ise mõistavad kriise oma töös ning kuivõrd nad tunnevad end valmis sellisteks olukordadeks. Tähtsaks muutub ka see, milliseid kriise nad peavad oma töös kõige tõenäolisemaks ja milliseid oskusi nad endas kriisideks vajalikuks peavad.

Noorsootöö, mille põhieesmärk on toetada noorte arengut ja heaolu, peab suutma toimida ka ebastabiilses keskkonnas (Raku, 2020). Noorsootöötaja roll muutub kriisiolukorras eriti oluliseks – just tema on sageli see isik, kes peab looma turvatunde, säilitama rahu ja andma noortele vajalikku tuge. Seetõttu turvalisuse tagamine on noorsootöötaja professionaalse pädevuse lahutamatu osa (Sõrmus et al., 2018).

Käesolev bakalaureusetöö keskendub noorsootöö tudengite (tulevaste spetsialistide) kriisivalmiduse ja -teadlikkuse uurimisele. Eesmärk on mõista, kuidas noorsootöö eriala üliõpilased ise hindavad oma valmisolekut kriisideks, milline on nende arusaam kriiside tähendusest noorsootöö kontekstis ning kuivõrd on nende senine õpe pakkunud teadmisi või kogemusi kriisijuhtimise valdkonnas.

Töö teoreetiline osa käsitleb kriisi ja kriisijuhtimise mõisteid ja haldamist, vajalikke pädevusi ning noorsootöö rolli turvalisuse tagamisel. Empiirilises osas viin läbi intervjuud nii kriisivaldkonna ekspertidega kui ka noorsootöö üliõpilastega. Ekspertide intervjuud pakkusid omakorda professionaalset taustapilti kriiside olemusest, kriisijuhtimisest ja pädevustest, mida noorsootöötajalt kriisiolukorras eeldatakse. Tudengite vastused andsid vahetu ja ausa pildi sellest, milline on nende kriisiteadlikkus, millised hirmud, eeldused ja ootused neil sellega seoses on ning kuidas nad tajuvad oma praktilist ettevalmistust. Andmete kogumiseks kasutasin kvalitatiivset poolstruktureeritud intervjuu meetodit.

Uurimistöö eesmärgi saavutamiseks esitasin järgmised kolm uurimisküsimust:

1. Millised on noorsootöö kontekstis tõenäolised kriisiolukorrad?
2. Milliseid pädevusi peaksid noorsootöötajad omama kriisideks?
3. Kas noorsootöötajate praegune ettevalmistus on piisav kriisiolukordade lahendamiseks?

Andmete analüüsimiseks kasutasin kvalitatiivse sisuanalüüsi ja temaatilise analüüsi meetodeid.

Töö tulemused aitavad mõista, millised on olemasolevad kitsaskohad noorsootöötajate seas kriisideks valmistumisel. Analüüsisin ka erinevused ootuste ja tegelikkuse vahel. Uurimistöö tulemused annavad väärtuslikku sisendit arusaamaks, millistes aspektides vajavad noorsootöötajad rohkem tuge ja suunamist, et tõhustada oma valmisolekut ebastabiilsetes olukordades tegutsemiseks.

Töö lõpus esitan neli ettepanekut noorsootöötajate kriisijuhtimise väljaõppe edendamiseks, mis kujunesid välja noorsootöötajate ja kriisieksperptide vastuste põhjal. Need ettepanekud keskenduvad sellele, kuidas toetada spetsialistide pädevused kriisidega toimetulekul ning tugevdada noorsootöö valdkonna valmisolekut ebastabiilseteks olukordadeks.

On oluline märkida, et töö tulemused kehtivad vaid käesoleva uurimistöö raames, kuna kasutatud andmekogumise meetodid ja valimi koosseis piiravad saadud tulemuste üldistatavust. Laialdasema valimi korral võivad järeldused olla teistsugused.

Töö koostamisel kasutasin tehisintellekti tööriista ChatGPT, mille abil toetasin teksti toimetamist, grammatika kontrolli ja sisulist struktureerimist.

1. KRIISI MÕISTE JA NOORSOOTÖÖTAJA ROLL TURVALISUSE TAGAMISEL

1.1. Üldised kriisi määratlused

Sõna "kriis" pärineb vanakreeka sõnast (κρίσις), mis tähendas otsust, pöördepunkti, kohut või valikut. Algselt kasutati seda sõna meditsiinis, et kirjeldada haiguse otsustavat hetke, kui selgub, kas inimene paraneb või mitte. Hiljem laienes selle tähendus ning seda hakati kasutama ka igasuguste ägedate ja murdeliste olukordade kohta, mis nõuavad viivitamatut otsustamist (Wikipedia, i.a.).

Termin "kriis" mõistetakse erinevates valdkondades erinevalt, mis teeb selle täpset määratlemist keeruliseks. Üldiselt viitab see ootamatule ja soovimatule olukorrale, mis võib kujutada endas ohtu inimestele, organisatsioonidele või ühiskonnale. Kuna töökorraldus ei ole tavaliselt kriisis, siis võib kriisi käsitleda kui erandlikku sündmust (Almond et al., 1973, lk 31).

Sõnaveebi järgi tähendab sõna "kriis" vastuoludest lõhestatud pingelist (sotsiaalset, poliitilist) seisundit, mille põhjuseks on raskused, ohud, ebastabiilsed olud ning millega võib kaasneda ähvardavalt järsk muutus (Sõnaveeb, i.a.).

Paadik (2024) oma magistritöös käsitleb kriisi kui olukorda, mis ohustab inimese, organisatsiooni või ühiskonna heaolu ning mis vajab kiiret ja asjakohast sekkumist, et vältida või leevendada selle negatiivseid mõjusid. Kriiside olemus varieerub. Need võivad olla loodusõnnetustest majanduskriisideni. Nende tagajärjed võivad ulatuda pikaajalise mõjuni. Näiteks võib kriis mõjutada üksikisikut, inimeste rühma, organisatsiooni või tervet ühiskonda, ning selle lahendamiseks on sageli vajalik kiire ja koordineeritud tegutsemine. Paadik rõhutab, et kriisid käsitletakse sageli negatiivsete nähtustena, kuid samas toob ta välja ka teise vaatenurga, mille kohaselt kriiside analüüsimine võib pakkuda võimalusi, mis viivad paremate lahenduste väljatöötamiseni.

Kuna noorsootöö toimub enamasti organisatsioonilises raamistikus, nagu mittetulundusühingud, noorteühendused, noortekeskused, huvikoolid ja rahvusvahelised noorsootöö organisatsioonid, noortemalevad („Mis on...“, i.a.), mina käsitlen kriisi mõistet peamiselt organisatsioonilises kontekstis.

Chiwisa, C. (2024) oma kirjanduse ülevaates „*The Role of Leadership in Crisis Management: A Literature Review*” analüüsib erinevaid kriisi määratlusi. Ta rõhutab, et kriisid on ettenägematud ja ebakindlad sündmused, mis ohustavad organisatsiooni põhitegevust. Kaasaegses keskkonnas seisavad organisatsioonid silmitsi mitmesuguste kriisidega, nagu looduskatastroofid, küberrünnakud, majanduslangused ja mainekahjud. Erinevate autorite seisukohti koondades märgib Chiwisa, et kriisid võivad olla põhjustatud nii üksikisikute tegevusest kui ka organisatsioonilistest struktuuridest, majanduslikest teguritest ja tehnoloogilistest tõrgetest. Nende tagajärjed on sageli katastroofilised, mõjutades inimesid ning looduslikku ja sotsiaalset keskkonda.

Moženkov (2017) järgi võib kriise jagada kaheks:

mikrokriisid – selliseid kriise juhivad puutuvad kokku iga päev või nädal, sest nad peavad pidevalt lahendama tekkivaid probleeme ja ülesandeid;

makrokriisid – need on suured kriisid, mis tabavad organisatsiooni lainena, nii et pole aega, jõudu ega oskusi nendega kiiresti ja adekvaatselt toime tulla. Need võivad olla globaalne, riiklik, valdkondlik või konkurentsivaheline kriis. Lisaks puutuvad kõik ettevõtted kokku sisemiste kriisidega.

Kriisi mõiste organisatsiooni elus ulatub oluliselt laiemale kui pelgalt ootamatud ja negatiivsed sündmused. See hõlmab ka olukordi, mis nõuavad kiiret otsustamist ning mõtestatud tegutsemist (Coombs, 2014, lk 2). Kriisid avalduvad erinevates vormides ning ulatuvad isiklikest probleemidest suurte organisatsiooniliste ja ühiskondlike väljakutseteni. Sellest tulenevalt on kriisi mõistmine ja sellega toime tulemine keeruline, aga vältimatu osa nii üksikisiku kui ka süsteemi ellujäämiseks ja arenguks. Mõistes kriisi mitmetahulisust, saab hakata kujundama tõhusamaid strateegiaid selle ennetamiseks ja juhtimiseks (Coombs, 2014, lk 153).

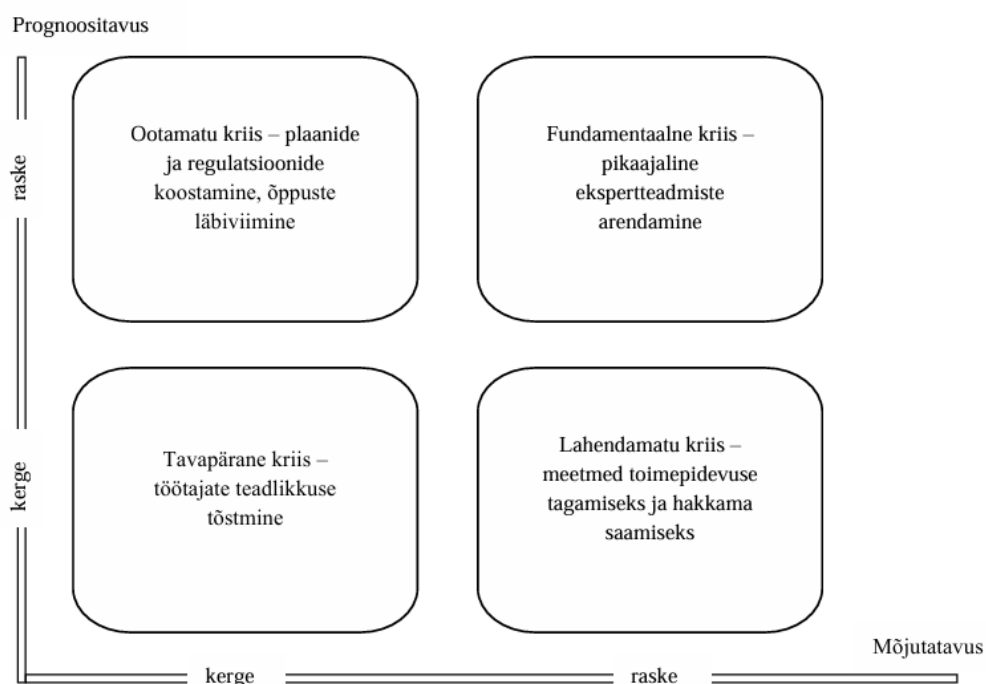
1.2. Kriisijuhtimine

Kriisijuhtimine on süsteemne protsess, mille eesmärk on ennetada või vähendada kriisist tulenevat kahju organisatsioonile ja selle sidusrühmadele. See hõlmab ohu märkide varajast äratundmist, nende hindamist ning vajalike tegevuste elluviimist, et olukorda kontrolli alla saada ja kaotusi piirata (Peter ja Placido, 2023).

Kriisijuhtimine algab tavaliselt juba enne kriisi, ohumärkide märkamisest ja hindamisest. Kui kriis puhkeb, tuleb kiiresti tegutseda: teha otsuseid, moodustada tegutsemisvõimeline meeskond ning hoida olukord võimalikult hästi kontrolli all (Coombs, 2007).

Kriisid on sageli ettearvamatud, mitmetahulised ja ajas muutuvad, seetõttu tuleb juhtimises arvestada nende tüübi ja dünaamikaga. Kriis võib tuua esile mitmed probleemid korraga, mis vajavad kohest lahendamist. Iga kriisi tüüp omab oma ainulaadseid jooni ja nõuab kohandatud strateegiaid tõhusaks juhtimiseks (Moženkov, 2017; Majka, 2024).

Kriisijuhtimine sõltub suuresti kriisi tüübist. Kriisitüpoloogia aitab kriisi olemust mõista ja valida sobivad reageerimisstrateegiad. Ojala (2023) on oma magistritöös koostanud kriisi tüüpide maatriksi, mis jaotab kriisid prognoositavuse ja mõjutatavuse järgi. See aitab määratleda, millised kriisid on kergemini etteaimatavad ja lahendatavad, ning millised nõuavad keerukamaid lahendusi.

Joonis 1. Kriisi tüüpide maatriks prognoositavuse ja mõjutatavuse järgi koos vastumeetmetega (Ojala, 2023).

Ojala rõhutab, et kriisi ajas muutuv iseloom võib tüpoloogiate rakendamist raskendada. Mõistes kriiside tüüpe, saab aga paremini hinnata nende lahendamiseks vajaliku ettevalmistuse ulatust ja iseloomu.

Kriisi elutsükkel annab raamistiku, mille abil on võimalik mõista kriisi arengut ja sobivaid juhtimisstrateegiaid eri etappides. Tavaliselt jaguneb see kolmeks: kriisieelne, kriisi aegne ja kriisijärgne etapp (Coombs, 2001).

- Kriisieelses etapis keskendutakse võimalike kriiside ennetamisele ja ettevalmistustele. See hõlmab riskide tuvastamist, haavatavuse hindamist ja kriisijuhtimisplaanide koostamist.
- Kriisi ajal toimub ootamatu sündmus ning organisatsioon peab kiiresti reageerima. Tähtis on olukorra piiramine, kahjude vähendamine ja selge suhtlus kõigi osapooltega.
- Kriisijärgses etapis taastatakse tavapärase töökorraldus, hinnatakse kriisi mõju, tehakse vajalikud parandused ning õpitakse kogemusest, et edaspidi paremini valmistuda.

Organisatsioon saab riske vähendada strateegilise kriisijuhtimise praktikas rakendamisega. Organisatsioonid on paremini valmis, reageerivad tõhusalt ja taatavad, kui mõistavad kriisi elutsükli (Pursiainen, 2017, lk 98).

Efektiivne kriisijuhtimine nõuab kohanemisvõimet ja keskkonna tundmist. „*Queensland Health*” (2018) väljaandes tuuakse välja, on kriisiolukorras hindamisel ja ressursside mõju mõistmisel äärmiselt oluline töökeskkonda hästi tundma õppida. See tähendab teadlikkust, kus asub vajalik erivarustus, kuidas seda kasutada ja millised on selle piirangud. Kui puudub harjumus keskkonna ja varustusega, võib see tõsta stressitaset ja muuta olukorra lahendamise keerulisemaks. Siinkohal ei piisa ainult eelnevalt koostatud plaanidest. Coombs (2007) väitab, et tõhus kriisijuhtimine on paindlik ja suudab kiiresti kohaneda, kui olukord muutub. Kriisiolukorras peab kohandama organisatsiooni tegutsemisviise vastavalt sellele, mida konkreetne olukord nõuab.

Kriisi edukas lahendamine organisatsioonides sõltub meeskonnatööst. Jankelová ja teised (2021) uuringus „*How companies overcome crisis through the sharing of information and teamwork performance during the COVID-19 pandemic*” rõhutavad meeskonnatöö tähtsust kriisijuhtimises. Uuringu tulemused näitavad, et kriisijuhtimise kompetentsid mõjutavad positiivselt töötajate tulemuslikkust, eriti kui neid toetavad tõhus infovahetus ja meeskonnatöö. Tavaliselt määrab organisatsioon kriiside haldamiseks kindla meeskonna, mis on sellele ülesandele pühendatud. Kriisijuhtimises on oluline kaasata meeskonda eri

valdkondade spetsialiste organisatsioonist, et tagada mitmekülgne toetus keeruliste otsuste tegemisel.

Kui erinevad organisatsiooni osapooled suhtlevad omavahel regulaarselt ja selgelt, siis kriisi ajal see võimaldab teha kaalutletumaid otsuseid ja vähendada segaduse või valede otsuste riski. Koordineeritud kriisimeeskonna tegutsemine aitavad organisatsioonidel paremini kohaneda muutuvate oludega. Meeskonnatöö, kui see on hästi korraldatud, toetab kriisist läbisaamist. Edukas kriisijuhtimine meeskonnas võib kujuneda ka sisemise tugevnemise allikaks. („Interdependence...“, 2021).

Organisatsioon peab regulaarselt läbi viima riskihindamist, tuvastades nii sisemised kui ka välised ohud, alates finants- ja tegevuslikest haavatavustest kuni seadusandlike muudatuste. Varajane nõrkuste kõrvaldamine tagab parema valmisoleku kriisideks. Riskihindamise alusel koostatakse kriisijuhtimise plaan, mis hõlmab kommunikatsioonistrateegiaid, peamiste sidusrühmade määratlemist ja erinevate kriisistsenaariumide modelleerimist. Kriisijuhtimise plaan aitab meeskonnal paremini mõista, kuidas peaks ühistegevus kriisiolukorras toimima (Majka, 2024; Kriisideks valmisolek, i.a.).

1.2.1. Kriisijuhtimise plaan

Kriisijuhtimise plaan (kriisiplaan) on oluline tööriist, mis aitab asutusel kiiresti ja efektiivselt reageerida ootamatutele kriisiolukordadele ning taastada tavapärane tööritm ja inimeste heaolu (MTÜ Mahena, i.a.). See ei ole üksikasjalik käsiraamat, vaid pigem paindlik juhend, mis toetab kiiret kohanemist konkreetse olukorraga (Coombs, 2006, lk 80).

Sellises plaanis on kirjutatud vajalikud kontaktandmed, soovitud tavapäraste tegevuste läbiviimiseks kriisi ajal ning vormid, mille abil saab kriisireaktsiooni korralikult dokumenteerida. Plaan hõlmab tavaliselt selget rollide ja vastutuste jaotust, kommunikatsioonistrateegiaid ning vajalike ressursside ja toetuste kirjelduse (Coombs, 2006, lk 79). Kriisiplaanis käsitletakse plaanis erinevaid võimalikke kriisijuhtumeid, eriti neid, mis võivad organisatsioonides sagedamini ette tulla, nagu ootamatu haigestumine või õnnetus (Haridusametuse sekkumiskava..., 2024).

Kriisiplaan peaks põhinema järgmistel põhimõtetel (A Guide..., 2024):

- Lihtne kasutada ja mõista
- Sisu kuulub ja on heaks kiidetud kriisijuhtimismeeskonna poolt

- Individuaalsed rollid ja vastutus on selgelt määratletud
- Sisu toetab reageerimist vahetust häireolukorrast kuni kriisi lahendamiseni
- Koosoleku päevakava aitab suunata kriisijuhtimismeeskonna tööd
- Tugineb organisatsiooni põhimõtetele ja väärtustele
- Vaadatakse regulaarselt üle

Kriisiplaani toimivuse tagamiseks on oluline seda regulaarselt harjutada ning tulemusi põhjalikult hinnata (Coombs, 2006). Coombs rõhutab, et regulaarne harjutamine aitavad kriisimeeskonnal omandada vajalikud oskused ning valmistuda ootamatuteks olukordadeks. Tagasiside ja hindamine on kriitilise tähtsusega, sest need võimaldavad tuvastada tugevused ja kitsaskohad ning kasvatada edasi vajalikke pädevusi, mis tagavad tulevikus veelgi parema valmisoleku kriisiolukordadeks.

1.3. Vajalikud pädevused kriisideks

Sõna *pädevus* (inglise keeles *competence* või *competency*) pärineb ladinakeelsest juurest *competentia*, mis viitab sobivusele, oskusele või seaduslikule õigusele midagi teha. Algul kasutati seda mõistet eeskätt õigusalasest kontekstis, kuid alates 20. sajandi teisest poolest hakkas see tähendama laiemalt ka isiku teadmiste, oskuste ja hoiakute koostoimet kindla ülesande edukaks täitmiseks (Wikipedia, 2025).

Kriisipädevus tähendab selliste omaduste, oskuste ja mõtteviiside kogumit, mis võimaldavad juhil toime tulla ootamatutes ja kõrge pingega olukordades. Olulised otsused tuleb teha enne kriisi, selle ajal ja pärast seda. Organisatsiooni kriisimeeskonnaõ peavad olema vajalikud pädevused, et kriisi õigel ajal märgata, hinnata, mõista ja sellega tõhusalt toime tulla, alates kriisi algusest kuni taastumiseni (Pursiainen, 2017).

Erika James ja Lynn Wooten (2020) toovad välja üheksa toetavat kompetentsi, mis aitavad keerulistes olukordades organisatsiooni edasi viia. Need pädevused ei toimi isoleeritult, vaid toetavad üksteist ja avalduvad kriisi erinevates faasides. Oma raamistikus loetlevad nad järgmised pädevused:

- Olukorra mõtestamine (*Sense-making*) - võime kiiresti ja täpselt mõista keerulisi olukordi ning teha informeeritud otsuseid.

- Vaatenurkade arvestamine (*Perspective-taking*) - oskus mõista erinevate inimeste kogemuste ja arusaamadega, et saavutada kaasavamaid lahendusi.
- Eetiline otsustamine (*Ethical decision-making*) - võime langetada otsuseid, mis põhinevad eetilistel kaalutlustel ja organisatsiooni väärtustel.
- Riskijuhtimine (*Managing risk*) - suutlikkus tuvastada, hinnata ja hallata riske, et vähendada kriisi mõju.
- Läbipaistev suhtlus (*Transparent communication*) - selge, aus ja õigeaegne teabevahetus kõigi sidusrühmadega.
- Õppimisvõime (*Learning orientation*) - valmidus õppida kogemustest ja kohendada käitumist vastavalt saadud õppetundidele.
- Süsteemne mõtlemine (*Systems thinking*) - võime näha organisatsiooni kui tervikut ja mõista erinevate osade omavahelisi seoseid.
- Loovus ja innovatsioon (*Creativity and innovation*) - võime leida uusi lähenemisviise keerulistes olukordades ning sageli siis, kui aeg ja ressursid on piiratud.
- Vastupidavus ja paindlikkus (*Resilience and adaptability*) - suutlikkus säilitada rahu ja selge mõistus surve all, taastuda tagasilöökidest ja kohaneda muutuva olukorraga.

Sarnaseid kriisijuhtimise pädevusi on käsitletud ka mitmed teised autorid ning üldjoontes on kompetentside sisu üsna sarnased. Sellepärast olen oma töös valinud keskenduda Jamesi ja Wooteni raamistikule, mis kirjeldab oskused terviklikult. Erika James ja Lynn Wooten ütlevad, et enamik oskuste arendamine toimub kogemuste kaudu, mida toetavad õppimine, refleksioon ja teiste juhtimistava jälgimine. Need igapäevahetked õpetavad tihti rohkem kui ametlik koolitus. Kriisijuhtimise oskusi saab arendada nii isikuna, meeskonnana kui ka kogu organisatsioonina. Kõige olulisem on teha seda teadlikult ja olla avatud kasvama iga väljakutse kaudu.

1.3.1. Kriisiõpe ja kriisipädevuste arendamise võimalused

Kriisid võivad tabada ootamatult ja mõjutada organisatsiooni igal tasandil. Kriisijuhtimise koolitused aitavad töötajatel ja juhtidel arendada oskusi, mis on vajalikud tõhusaks reageerimiseks, otsuste tegemiseks ja kommunikatsiooniks pingelistes olukordades. Nagu rõhutavad James ja Wooten (2020), võimaldab koolitus töötajatel ära tunda potentsiaalseid kriise, mõista eskaleerimisprotokolle ja tegutseda viivitamatult. See tagab tõhusama ja ühtsema reageerimise.

Regulaarne koolitus ja tagasiside hindamine meeskonnal tuvastada tugevusi ja arengukohti, mis omakorda kasvatab vajalikke pädevusi tulevaste kriiside edukaks lahendamiseks. Iga kriis võib olla õppimisvõimalus, kui treening hõlmab mehhanisme organisatsiooni reageeringu analüüsimiseks ja saadud õppetundide integreerimiseks tulevastesse plaanidesse (Coombs, 2001).

Põhjalik kriisijuhtimise koolitusprogramm hõlmab mitmeid olulisi valdkondi (Crisis Coombs, 2001):

- Riskide tuvastamine ja hindamine
Kriisijuhtimise esimene samm on võimalike riskide mõistmine. Koolitus peaks sisaldama meetodeid riskide tuvastamiseks, hindamiseks ja prioriseerimiseks nende tõenäosuse ning potentsiaalse mõju alusel.
- Kriisireaktsiooni planeerimine
Tõhus koolitus juhendab osalejaid välja töötama tugeva kriisireaktsiooni plaani. See hõlmab kriisijuhtimismeeskonna loomist, rollide ja vastutuste määramist ning kommunikatsioonistrateegiate koostamist, et hoida kõiki sidusrühmi informeerituna.
- Kommunikatsioonioskuste valdamine
Kriisijuhtimise üks alustalasi on selge, läbipaistev ja õigeaegne kriisikommunikatsioon. Koolitus peaks lihvima oskusi tõhusaks suhtlemiseks nii sisemiste kui ka väliste sidusrühmadega pingelistes olukordades.
- Otsuste tegemine surve all
Kiire ja informeeritud otsuste langetamine on kriisiolukorras ülioluline. Osalejad peaksid õppima kriisiotsuste keerukust navigeerima, tagades organisatsiooni reageerimise kiiruse ja läbimõeldud olemuse.
- Pärastkriisiline analüüs ja õppimine
Iga kriis on õppimisvõimalus. Koolitus peab sisaldama mehhanisme organisatsiooni reageerimise analüüsimiseks pärast kriisi, õppetundide tuvastamiseks ning nende teadmiste integreerimiseks tulevaste planeerimisse.

Kriisikäitumise õppimine peab põhinema usaldusväärsetel teoreetilistel alustel, ent uuringud näitavad, et kõige tõhusam on kriisikoolitus, mis tugineb reaalsele sündmustele. Praktiline lähenemine aitab osalejatel arendada otsustusvõimet, meeskonnatöö oskusi ning stressitaluvust, mis on kriisiolukordades hädavajalikud. Praktiliste koolitusmeetodite hulka kuuluvad (Coombs, 2014, lk 173):

- Simulatsioonid ja stsenaariumipõhised harjutused
Need võimaldavad osalejatel harjutada otsuste tegemist ja meeskonnatööd realistlikes, kuid kontrollitud tingimustes.
- Rollimängud ja juhtumiuuringud
Osalejad saavad läbi mängida erinevaid rolle ja analüüsida varasemaid kriisijuhtumeid, et õppida teiste kogemustest.
- Virtuaalsed harjutused ja digitaalsed platvormid
Kasutatakse tehnoloogilisi lahendusi, nagu virtuaalreaalsus, et pakkuda realistlikke ja interaktiivseid õppimiskogemusi.

Kriisi koolitused peavad olema kohandatud konkreetse organisatsiooni vajadustele ja riskidele, et tagada maksimaalne tõhusus. Regulaarne harjutamine ja tagasiside on vajalikud selleks, et meeskonnad saaksid oma valmisolekut hinnata ja pidevalt parandada (Coombs, 2007).

1.4. Turvalisuse tagamine noorsootöös

Noorsootöö Eestis on tegevus, mille eesmärk on toetada ja arendada 7–26-aastaste noorte isiksuse arengut. Noorsootöö seaduse § 3 järgi on tegemist noorte vabatahtliku osalemisega tegevustes, mis toimuvad väljaspool perekonda, formaalset haridust ja tööelu (Noorsootöö seadus, 2010). Noorsootöö peamine eesmärk on luua tingimused noorte mitmekülgseks arenguks. Noorsootöö pakub noortele võimalusi osaleda huvitegevustes, noorteorganisatsioonides, laagrites ja muudes vaba aja veetmise vormides. Selle aluseks on vabatahtlikkus, noorte huvidest ja vajadustest lähtumine ning nende algatuste toetamine („Mis on...“, i.a.). Noorsootööd korraldatakse riiklikul, kohaliku omavalitsuse ja mittetulundussektori tasandil. Haridus- ja Teadusministeerium kujundab riiklikku noortepoliitikat ning kohalikud omavalitsused vastutavad selle elluviimise eest kohapeal (Noorsootöö seadus, 2010).

Noorsootöös on turvalisus üks keskseid väärtusi, mille tagamine on lahutamatu osa noorte toetamisest ja nende arenguvõimaluste loomisest. Turvalisus hõlmab nii füüsilist kui ka psühhosotsiaalset keskkonda, kus noored tunnevad end hoituna, mõistetuna ja väärtustatuna. Noorsootöö kvaliteet ja seejärel turvalisus sõltuvad otseselt noorsootöötajate pädevusest. (Nortelaagri..., 2020). Selleks on Eestis kehtestatud noorsootöötaja kutsestandard, mis kirjeldab, millised teadmised, oskused ja hoiakud on vajalikud professionaalseks

noorsootööks. Eestis kehtib noorsootöötaja kutsestandard neljal tasemel - tasemel 4 kuni 7, kus iga tase kajastab erinevat ettevalmistuse ja tööalase vastutuse taset. Mida kõrgem kutsetase, seda suuremat iseseisvust ja vastutust töö eeldab ("Noorsootöötaja kutse annab..." 2023). Käesolevas töös keskendutakse noorsootöötaja kutsetasemele 6, kuna see tase esindab professionaalset noorsootöötajat, kes töötab iseseisvalt, kavandab, viib läbi ja analüüsib noorsootööd ning vastutab selle kvaliteedi ja turvalisuse eest.

Kutsetase 6 eeldab tavaliselt rakenduskõrghariduse või bakalaureuseõppe lõpetamist ning varasemat töökogemust noorsootöös. Selle taseme töötaja tunneb süvitsi noorsootöö väärtusi, töömeetodeid ja õiguslikku raamistikku ning on suuteline looma noortele turvalise ja toetava arengukeskkonna ("Noorsootöötaja kutse annab..." 2023).

Üks noorsootöötaja 6. kutsetaseme pädevusi kutsestandardi järgi on „Turvalise keskkonna tagamine”, mis sätestab, et noorsootöötaja peab looma ja hoidma nii füüsiliselt kui ka psühhosotsiaalselt turvalist keskkonda, lähtudes noorsootöö väärtustest.

Turvalisuse tagamine tähendab muu hulgas järgmist (Kutseregister, 2023):

1. Noorsootöötaja peab looma usaldusliku keskkonna, kus noored saavad end turvaliselt tunda ja areneda, ning toetama ka kolleege selles protsessis.
2. Ta osaleb riskianalüüsi koostamisel ning tegutseb vastavalt selle alusel koostatud tegevuskavale.
3. Oma igapäevatoos järgib ta ohutusnõudeid, reageerib ohuolukordadele asjakohaselt ning tutvustab neid nõudeid nii noortele kui kolleegidele, jälgides nende täitmist.

Turvalise ja toetava keskkonna loomine noorsootöös eeldab valmisolekut tegeleda ka ebastabiilsete olukordadega. Noorsootöö toimub pidevalt muutuvus ühiskondlikus ja sotsiaalses kontekstis, kus noorte heaolu mõjutavad nii isiklikud kogemused kui ka laiemad ühiskondlikud protsessid. Nende muutustega tuleb noorsootöötajatel arvestama. (Raku, 2020). Noortekeskused, huvikoolid ja teised noortega töötavad asutused võivad sattuda väga erinevatesse kriisiolukordadesse - alates üksikisikute isiklikest kriisidest, näiteks noore vaimse tervise muredest, kuni ühiskondlike või looduslike kriisideni, nagu pandeemiad, energiakatkestused või relvakonfliktid. Sellest tulenevalt on kriisijuhtimise oskused noorsootöötaja professionaalse pädevuse lahutamatu osa, mis võimaldavad tagada töö järjepidevuse isegi keerulistes kontekstides (Raku, 2020). Kolga (2023) märgib, et kriiside tõhus lahendamine eeldab laste ja noortega töötavalt spetsialistidelt valmisolekut

reageerida eriolukordadele, oskust rakendada esmast sekkumist ning võimet toetada noori kriisi tagajärgedega toimetulekul.

1.5. Varasemad uuringud noorsootõtajate kriisivalmiduse kohta

Pärast põhjalikku otsingut võin kinnitada, et ei ole seni avaldatud spetsiifilisi teadusuuringuid, mis keskendusid eranditult noorsootõtajate kriisivalmidusele. Siiski on mitmetes uuringutes käsitletud kriisivalmidust ja turvalisuse tagamist osana noorsootõtaja üldistest pädevustest. Uuringutes on rõhutatud nende oskuste olulisus noorsootõtaja töös.

Näiteks uuringus „Eesti noorsootõtaja, tema pädevused ja koolitusvajadused” (Rämmer, 2010) selgus, et 53% noorsootöö erialase haridusega vastajatest peab oluliseks kriisijuhtimise oskuste arendamist konfliktisituatsioonides, samas kui vastava hariduseta spetsialistide seas oli see näitaja 38%. Erinevusi koolitustel osalemise sageduses nende kahe rühma vahel ei täheldatud. 40% kõigist vastanutest tõid kriisijuhtimise ja tegutsemise konfliktides välja kui valdkonna, milles nad sooviksid oma pädevust tõsta. Eriti paistavad silma noorteasutuste juhid, kes tunnevad suuremat huvi täiendõppe vastu psühholoogia, nõustamise, noorte motiveerimise ning juhtimis- ja haldustöö, sealhulgas kriisijuhtimise osas. Mõned spetsialistid on juba osalenud kriisinõustamise koolitustel ja peavad neid oma töös väga kasulikuks.

Ka ESF programmi raames läbiviidud koolituste kvaliteediuring (Hillep et al., 2011) kinnitab, et kriisijuhtimise alane ettevalmistus on noorsootõtajate jaoks oluline, kuid seni veel mitte laialdaselt omandatud valdkond. Uuringus osalenutest oli kriisijuhtimise ja -kommunikatsiooni koolitusel osalenud vaid 13%. Koolituste mõju hinnati 5-palli skaalal keskmiselt 3,08 punktiga kriisijuhtimise ja -kommunikatsiooni ning 3,27 punktiga ohutuse ja turvalisuse teemal. Uuringu Lisa 1 andmetel võib järeldada, et kriisijuhtimise teemalised koolitused ei ole olnud osalejate hulga poolest kõige populaarsemad.

Uuringud näitavad, et kriisijuhtimise ja turvalisuse tagamise oskused on noorsootõtaja jaoks olulised ning nende arendamise järele on reaalne vajadus.

1.6. Noorsootõtajate väljaõpe võimalused Eestis

Eestis on mitmeid viise noorsootöölase hariduse omandamiseks. Kõige põhjalikum neist on akadeemiline haridus, mis pakub struktureeritud ettevalmistust ja annab laiapõhjalise ülevaate noorsootööst.

Tänapäeval on võimalik noorsootööd õppida kolmes kõrgkoolis ("Noorsootöö tasemeharidus", i.a.):

- Tartu Ülikooli Narva kolledžis,
- Tallinna Ülikoolis,
- Eesti Viljandi Kultuuriakadeemias.

Eesti noorsootööd saab bakalaureuseõppes õppida ainult ühes õppeasutuses ja see on Narvas asuv Tartu Ülikooli kolledž. Lõpetajad saavad aga rakenduskõrghariduse kraadi ka teistest ülikoolidest. Tallinna Ülikoolis saab edasi liikuda ja noorsootöö magistrikraadi omandada, mis annab Eesti kvalifikatsiooniraamistiku 7. taseme kvalifikatsiooni.

Kõrgharidus annab ..tulevastele ekspertidele tervikliku nägemuse noortevaldkonnast. Erinevad õppemudelid hõlmavad kõige olulisemaid noorsootöö teemasid alates suhtlemispsühholoogiast kuni projektijuhtimise ja sotsiaalkindlustuseni. Need valmistavad üliõpilasi ette töötamiseks erinevates tingimustes: koolides, noorteklubides ja sotsiaalprojektides („Mis on...“, i.a.).

1.6.1. Kriisipädevused TÜ Narva kolledži noorsootöö õppekavas

Käesolev bakalaureusetöö keskendub ühele konkreetsele õppekavale - Tartu Ülikooli Narva kolledžis „Noorsootöö” õppeprogrammile. Töö eesmärk on uurida, kuidas on selle õppekava raames käsitletud turvalisuse ja kriisivalmiduse teemasid. Narva kolledži valik uurimisobjektiks tuleneb fookusest Ida-Virumaa piirkonnale, kuna Päästeameti (2025) varasemate uuringute kohaselt on elanikkonna teadlikkus kriisivalmidusest selles piirkonnas üks madalamaid Eestis. Nagu mainisin juba, Ülikooli Narva kolledž on hetkel ainus õppeasutus Eestis, mis pakub akadeemilist haridust noorsootöö valdkonnas. Seetõttu on asjakohane uurida, kuidas on turvalisuse ja kriisivalmidusega seotud teemad integreeritud selle õppekava sisusse („Tartu Ülikooli...“, 2025).

Tartu Ülikooli Narva kolledžis bakalaureuseõppekava „Noorsootöö” kestab kolm aastat ning toimub päevases õppevormis eesti keeles Narvas. Õppekava ühendab teoreetilised teadmised praktiliste oskustega. Üliõpilased valmistatakse ette tööks mitmekeelses ja multikultuurses keskkonnas. Programmis pööratakse suurt tähelepanu noorte heaolu tagamisele (Noorsootöö bakalaureuseõpe, i.a.).

Tartu Ülikooli veebilehel „Noorsootöö” õppekava kirjeldus sisaldab järgmisi õppeaineid, mis käsitlevad turvalisuse teemasid:

SVNC.00.160 õppeaine „Noorte areng ja heaolu” (2024) keskendub noorte arenguvajaduste mõistmisele ning vaimse ja füüsilise heaolu toetamisele noorsootöö kaudu. Pärast läbimist, üliõpilane omandab teadmised noorte arenguvajadustest, sh riskikäitumisest ja tõrjutusriskidest, ning õpib neid arvestama noorsootöö tegevuste planeerimisel.

Kriisijuhtimise ja turvalisuse seisukohalt on ainekavas olulised järgmised õppeväljundid:

- Riskikäitumise analüüs, mis ohustab noorte füüsilist ja vaimset tervist;
- Vaimse ja füüsilise heaolu kontseptsioonide seostamine ja rakendamine praktikas;
- Suhtlemispsühholoogia põhimõtete rakendamine noorsootöös, mis on oluline kriisisituatsioonides efektiivseks suhtlemiseks ja de-eskaleerimiseks;
- Õiguskulekate ja keskkonnasäästlike hoiakute kujundamise toetamine

SVNC.00.166 õppeaine „Meetodid noorsootöös” (2024) annab teadmised ja oskused erinevate noorsootöömeetodite rakendamiseks, arvestades noorte vajadustega. Selle õppeaine põhirõhk on turvalise keskkonna tagamine. Õppeaine seob praktilise tegevuse teoreetiliste alustega ja arendab noorsootöötaja võimet ennetada ja käsitleda ohuolukordi. Aine toetab noorsootöötajate võimekust süsteemselt hinnata ja juhtida riske ning tegutseda teadlikult kriisi- ja ohusituatsioonides.

Kriisijuhtimise ja turvalisuse seisukohalt olulised õppeväljundid:

- Turvalise keskkonna tagamisega seotud riskide analüüs;
- Riskianalüüsi koostamise põhimõtete tundmine ja rakendamine;
- Tervise ja turvalisusega seotud õigusaktide ja juhiste mõistmine, sh nende järgimine töös laste ja noortega;
- Reageerimine ohuolukordades, sh kolleegide toetamine turvalise keskkonna loomisel ja ohutusnõuete täitmisel.

Õppekavas on ka mitmeid teisi õppeaineid, nagu SVNC.00.161 „Inimõigused ja kutse-eeetika noorsootöös”, SVNC.00.168 „Juhtimine ja kommunikatsioon” ning SVNC.01.070 „Noortenõustamine ja infoteenus”, mis võivad küll toetada noorsootöötaja valmisolekut kriisiolukordades toimetulekuks. Need ained on aga eelkõige seotud teiste pädevuste arendamisega, näiteks eetiliste põhimõtete, juhtimisoskuste või nõustamisprotsessiga, ning

ei puuduta otseselt kriisiolukordade temaatikat. Seepärast selles uurimistöös mina neid ei vaatle.

Seega sisaldab Tartu Ülikooli Narva kolledži noorsootöö õppekava elemente, mis on seotud turvalisuse tagamise ja kriisiolukordadele reageerimisega. Õppekavas on kaks õppeainet, mis seonduvad otsesemalt turvalisuse ja kriisiteemadega.

Siiski, kuigi vastavad teemad on õppekavas olemas, jääb avatuks küsimus, kuivõrd on need pädevused noorsootöö tudengitel tegelikult arenenud. See omakorda tõstatab küsimuse: kas olemasolev ettevalmistustase on piisav, et noorsootöötajad saaksid tõhusalt tegutseda potentsiaalselt haavatavates piirkondades, nagu Ida-Virumaa?

2. UURIMUSTÖÖ KRIISIVALMIDUSE JA- JUHTIMISEST NOORSOOTÖÖS

2.1. Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on uurida, millisel tasemel on noorsootöötajate valmisolek kriisideks Eestis, hinnata nende teadlikkust ja oskusi kriiside ennetamiseks ning nendega toimetulemiseks. Töö keskendub sellele, kuidas noorsootöötajad tajuvad kriiside rolli oma igapäevatoos, millist ettevalmistust nad on saanud ning millisel määral nad tunnevad end pädevana kriisiolukordades tegutsema. Analüüsi käigus uurin ka kriisivaldkonna ekspertide hinnanguid noorsootöö kriisijuhtimisele, täiendada arusaama valdkonna tegelikust valmisolekust. Uuringu eesmärk on selgitada välja, kuivõrd on Eesti noorsootöö valdkonnas olemas ettevalmistus kriisideks ning tuvastada valdkonna olulisemad kitsaskohad ja arenguvõimalused.

Uurimistöö eesmärgi saavutamiseks esitan järgmised kolm uurimisküsimust:

1. Millised on noorsootöö kontekstis tõenäolised kriisiolukorrad?
2. Milliseid pädevusi peaksid noorsootöötajad omama kriisideks?
3. Kas noorsootöötajate praegune ettevalmistus on piisav kriisiolukordade lahendamiseks?

2.2. Uurimismeetodi ja valimi kirjeldus

Käesoleva uurimistöö andmete kogumiseks kasutasin kvalitatiivset poolstruktureeritud intervjuu meetodit. Intervjuu on keskendunud vestlus kahe või enama inimese vahel kindlal teemal (Lepik et al., 2014). Viisin läbi kaks tüüpi intervjuusid: 2 fookusgrupi intervjuud Tartu Ülikooli Narva kolledži noorsootöö eriala üliõpilastega (kokku 15 üliõpilast - 7 ja 8 osalejat) ning ekspertintervjuu nelja kriisidega tegeleva spetsialistiga.

Andmete kogumiseks töötasin välja intervjuukava (vt Lisa 1 ja Lisa 2). Fookusgrupi intervjuus uurin noorsootöö üliõpilaste (edaspidi „noorsootöötajad“) teadlikkust kriisivalmidusest, nende kogemusi ja hinnanguid valmisoleku kohta kriisideks noorsootöös. Ekspertintervjuu eesmärk oli saada ülevaade kriisivalmiduse tähtsusest noorsootöös, tuginedes kriisihalduse spetsialistide vaatenurgale. Intervjuud olid läbiviidud mitteametlikus veebikeskkonnas, kus osalejatel oli võimalik vabalt vastata avatud küsimustele. Intervjuude

osalejad said eelnevalt intervjuukava, et nad saaksid vastavalt valmistuda. Kõik osapooled andsid teadliku nõusoleku uuringus osalemiseks, olles teavitatud anonüümsuse ja konfidentsiaalsuse põhimõtetest. Salvestused kustutasin pärast töö valmimist (Lepik et al., 2014).

Intervjuutulemuste analüüsimiseks kasutasin kvalitatiivset sisuanalüüsi meetodit, et selgitada noorsootöötajate ja ekspertide arusaamu kriisivalmidusest noorsootöös ning võrrelda nende seisukohti. Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab uurida tekstide peamisi tähendusi ja varjatud sisu, sealhulgas intervjuueeritavate vihjeid ja tõlgendamisvõimalusi (Kalmus et al., 2015).

Andmete sügavamaks mõistmiseks rakendasin ka temaatiline analüüs, mille eesmärk on tuvastada andmetes korduvad mustrid, tähendused ja teemad, mis aitavad selgitada uurimisküsimustele vastuseid. Teemaatilise analüüsi käigus määrasin kindlaks, mida ja kuidas räägitakse, uuritakse andmete looja (intervjuueeritava, kirjaliku teksti autori jmt) interpretatsioone, ning analüüsitakse, kuidas need teemad ja mõttemustrid on seotud uurimisküsimustega (Ezzy, 2002).

2.2.1. Ekspertidega intervjuu

Ekspertintervjuude valikul lähtusin järgmistest põhimõtetest:

1. Ekspertide valik - Uuringusse olid kaasatud kriisihalduse ja elanikkonnakaitse valdkonna spetsialistid, kellel on süvitsi arenenud teadmised ja kogemused riskijuhtimise, turvalisuse ning rahvatervisega seotud teemadel. Ekspertid tegutsevad mitmesugustes riiklikes ja akadeemilistes asutustes, mis panustavad Eesti kriisivalmiduse strateegiate kujundamisse ja rakendamisse.
2. Kriteeriumid - Eksperte valisin nende professionaalse pädevuse ja valdkonnaspetsiifiliste kogemuste alusel. Kõigil kaasatud spetsialistidel on:
 - praktiline ja/või analüütiline kogemus kriiside ennetamise, juhtimise või nende mõjude hindamisega,
 - töökogemus või institutsionaalne roll riiklikus või valdkondlikus kriisihalduse süsteemis,
 - ekspertiis riskianalüüsi, turvalisuse ja elanikkonnakaitse teemadel, sh koostöös haridus- ja sotsiaalvaldkonnaga, kuhu kuulub ka noorsootöö laiem kontekst.

Intervjuule kutsusin neli kriisieksperiti, kes olid valmis jagama oma professionaalseid teadmisi ja praktilisi kogemusi. Osalemine toimus täielikult vabatahtlikkuse alusel ning ekspertide isikuandmete kaitseks kasutan anonüümseid koode, tähistades osalejaid nimetustega E1 kuni E4.

Enne intervjuu läbiviimist tutvustasin osalejatele uurimistöö eesmärgi ja neile anti võimalus esitada täpsustavaid küsimusi. Intervjuude käigus vastasid eksperdid nii avatud kui ka struktureeritud küsimustele, väljendades oma seisukohti vabalt ja sisuliselt. Kõik osalejad olid teadlikud, et intervjuud salvestan ainult uurimistöö eesmärgil ning salvestised kustutatakse pärast töö valmimist.

2.2.2. Fookusgruppidega intervjuud

Käesoleva uurimuse valimiks on sihipärane valim, mille puhul uurija valib osalejad teadlikult kindlate kriteeriumite alusel, et tagada uuritava teema võimalikult mitmekülgne ja representatiivne käsitlus (Rämmer, 2014).

Fookusgrupi intervjuu valimiks olid Tartu Ülikooli Narva kolledži „Noorsootöö” eriala tudengid. Valimi valikul lähtusin järgmistest kaalutlustest:

1. Narva linna valik – Narva linna valik uurimuse läbiviimise kohana põhines teadlikul otsusel keskenduda Ida-Virumaa piirkonnale, kus Päästeameti (2025) varasemate uuringute kohaselt on elanikkonna kriisivalmiduse teadlikkus Eesti kontekstis madalaim. Sellest lähtuvalt pidasin otstarbekaks uurida, milline on kriisidega seotud teadlikkus ja valmisolek noorsootöö valdkonnas selles piirkonnas õppivate spetsialistide hulgas.
2. Fookusgrupid moodustasin Tartu Ülikooli Narva kolledži „Noorsootöö” bakalaureuseõppe kolmest kursusest, et tagada võimalikult mitmekesine ja arengulist perspektiivi pakkuv valim. Valimis osalesid erineva taustaga tudengid, mõned neist omasid juba mitmeaastast praktilist töökogemust noorsootöötajana, teised omandasid esimesi teadmisi valdkonnas. See mitmekesisus võimaldas uurida nii algtaseme kui ka edasijõudnute arusaamu kriisivalmidusest.

Fookusgruupiintervjuude andmete anonüümsuse tagamiseks kodeerin osalejad kujul FG#-NT#-K#, kus „FG” viitab fookusgrupi numbrile, „NT” tähistab osaleja järjekorranumbrit antud fookusgrupis ning „K” näitab, millisel õppeaastal tudeng parasjagu õppis. Pidasin oluliseks kajastada iga vastaja kursuseastet, kuna kogemuste sisu ning ulatus võib oluliselt

erineda sõltuvalt sellest, kas tudeng on õpingute alguses, keskel või lõpus. Osalemine intervjuudes oli vabatahtlik ning kõigil osalejatel oli võimalus enne intervjuusid tutvuda uurimistöo eesmärkidega ning esitada täpsustavaid küsimusi.

3. TULEMUSED

3.1. Kriisivaldkonna ekspertide vaated noorsootöötajate kriisivalmidusele

Järgnevas peatükis esitan analüüsi, mis põhineb ekspertintervjuudest kogutud andmetel.

Intervjuud korraldasin veebikoosolekute formaadis Microsoft Teamsi platvormil. Ekspertide kontaktid sain tööalaste ühenduste kaudu. Kõik kutsutud spetsialistid ei saanud uuringus osaleda. Mõnel juhul suunasid nad päringu teistele pädevatele kolleegidele, mis võimaldas koostada lõpliku valimi neljast ekspertist.

Intervjuu keskmine kestus oli 35 minutit. Küsimused olid suunatud spetsialistide suhtumise väljaselgitamisele kriisijuhtimisse noorsootöös, noorsootöötajate teadlikkuse tasemele kriiside kohta ning koolitusvõimalustele oma kvalifikatsiooni tõstmiseks antud valdkonnas (küsitlus küsimuste detailne nimekiri on esitatud Lisas 1).

3.1.1. Kriisiteadlikkuse hinnangud noorsootöö valdkonnas

Intervjuude alguses palusin ekspertidel hinnata skaalal üks kuni viis, kui oluliseks peavad nad, et noortekeskustes või huvikoolides noortega töötavatel spetsialistidel oleks teadlikkus kriisijuhtimisest. E1 ja E2 andsid hinde „4”, samas kui E3 ja E4 andsid „5”. Ekspertid väitsid, et noorsootöötajad ei pea olema kriisieksperdid, vaid samas väitsid, et noorsootöötajad peaksid omama piisavalt teadmisi võimalike riskide ja ressursside kohta oma töökeskkonnas.

„Ma ei arva, et noortekeskustes või huvikoolides töötavad spetsialistid peaksid teadma kõike kriisijuhtimisest süüvitsi, aga nad peavad omama piisavalt teadmisi, et olla kindlad ja suutelised neid edasi andma.” (E1)

„Kui spetsialist satub koos lastega kriisi, olgu selleks tulekahju, torm, elektrikatkestus või matkal eksimine, peab ta olema võimeline kiiresti reageerima, juhendama noori, et tagada nende turvalisuse.” (E2)

Kuid jääb ettevalmistus kriisideks Eesti elanikkonnas sageli tähelepanuta. Peamisteks põhjusteks ekspertide sõnul on nii isikliku motivatsiooni puudumine kui ka vajalike õppe- ja infomaterjalide või ressursside puudumine (või nende täielik nappus).

„Inimesed saavad infot kriisivalmiduse kohta erinevatest allikatest... probleem seisneb selles, et kuigi inimesed teavad, kust infot saada, ei pruugi neil olla motivatsiooni sellele reageerida ja tegutseda. Et nad oleksid valmis, nad vajavad rohkem motivatsiooni ja teadlikkust, et mitte piirduda ainult teadmiselega, vaid astuda samme ettevalmistuse suunas.” (E1)

„Puudujäägid elanikkonnas ilmnevad eriti kriitiliste ressursside tagamisel.” (E3)

„Elanikud loodavad liigselt riigi ja kohalike omavalitsuste peale, pidades kriiside lahendamist peamiselt nende ülesandeks.” (E4)

„Need, kes mõistavad eesti keelt, pääsevad ligi juhenditele ja erinevatele artiklitele, mis sisaldavad kiiret või detailsemat teavet selle kohta, mis toimub riigis või konkreetses kriisiolukorras. Neil, kes eesti keelt ei valda, on teadlikkuse tase hoopis madalam.” (E4)

Ekspertid rõhutavad, et ilma süsteemse ettevalmistuseta kriisisituatsioonides tegutsemine on ebaefektiivne. Kõik eksperdid olid üksmeelel selles, et praktiline ettevalmistus on kriisiteadlikkuse arendamisel võtmetähtsusega.

„Elementaarsed ellujäämisoskused ja esmaabi andmine - mõlemad aspektid vajavad regulaarseid praktilisi koolitusi mida saab korraldada koostöös Päästeameti, omavalitsuste ja haridusasutustega.” (E2)

„Tuleb leida uusi viise, kuidas inimesteni jõuda ja neid motiveerida, et nad mitte ainult ei tunneks teadlikkust, vaid ka tegutseksid kriisivalmiduse nimel.” (E1)

Ekspertid märkavad, et kuigi põhjalik ettevalmistus kriisideks on oluline kõigile, see on eriti vajalik spetsialistidele, kes vastutavad laste ja noorte turvalisuse eest.

„Laste ettevalmistamine ei ole ainult kooli ülesanne, aga kuna lapsed veedavad koolis suure osa oma ajast, siis on koolil ja õpetajatel väga oluline roll... Laste ja noorte kaitsmine ja ettevalmistamine kriisideks peab olema haridussektori prioriteet.” (E1)

„Noored ise tunnevad noortekeskustes enda turvalisem kui kodus mõnikord.” (E4)

„Kriisideks valmistumise teadlikkus on väga oluline, sest riigi üldine suund on, et kõik avaliku sektori töötajad, sealhulgas noortekeskuste ja huvikoolide spetsialistid, oleksid kriisideks paremini valmis kui tavakodanikud.” (E3)

3.1.2. Noorsootöötajate kriisioskuste kujunemine ekspertide hinnangul

Ekspertide hinnangul peab noorsootöötajate õppekavades kindlasti olema kriisijuhtimise alane õpe, isegi eraldi aine, mis käsitleb seda teemat. Nende sõnul noorsootöötajad peavad omama põhjalikke oskusi, kuidas aidata end kriisisituatsioonis, kuna see on aluseks sellele, et nad suudaksid hiljem efektiivselt juhtida noorte gruppe kriisiolukordades.

„Ma arvan, et kõik peab algama juba siis, kui minnakse õppima noorte huvijuhiks või õpetajaks. Kõrgkoolide õppekavad peaksid sisaldama sellist ainet nagu elanikkonnakaitse või kriisijuhtimine, et inimesed juba õpingute ajal saaksid teadmisi, kuidas neid edasi anda.” (E1)

„Juba koolitusprotsessis, kus õpetaja või noorte juht õpib, tuleks käsitleda ohutusteemasid. Kui inimene tahab saada õpetajaks või noorte juhiks, siis peaks tema haridusteel olema koht, kus teda tutvustatakse ka ohutusaspektidega.” (E2)

„Nagu ma ütlesin, on plaan muuta elanikkonnakaitse koolitus avalikus sektoris kohustuslikuks. Ma arvan, et just noortega tegelevatele inimestele oleks see kasulik, et neil oleks üldpilt ees – milline on teadlikkus ja käitumine, mida avaliku sektori töötajatelt oodatakse.” (E3)

Kõik eksperdid rõhutavad täiendkoolituste olulisust noorsootöötajatel kriisijuhtimise valdkonnas. Nende arvates peaksid selliseid koolitusi läbima regulaarselt. Ekspertid soovivad osaleda täiendõppes, sõltumata sellest, kas kriisijuhtimise teemat on ülikoolis käsitletud või mitte. Täiendkoolitused võivad olla üldised või kitsama suunitlusega, vastavalt vajadusele ja erialasele keskendumisele. Toodi koolikeskkond näitena, kus õpetajad ja huvijuhud saavad läbida kriisijuhtimise programmi koolis ettetulevatele stsenaariumidele. Noorsootöötajatele sellist spetsiifilist süsteemi praegu veel ei ole.

„Õpetajad läbivad ühe päeva jooksul 10 töötuba, kus toimub koostöö päästeameti, politsei, sotsiaalkindlustusameti ja ohvriabi teenistustega, kõik on koostööpartnerid. Igas töötubas pakutakse lühike loeng (kestusega 10-15 minutit), millele järgneb praktiline ülesanne.. Noorsootöötajatele sellist spetsiifilist süsteemi praegu veel ei ole.” (E4)

„Oleme loonud pädevusmudeli, mis aitab õpetajatel mõista kriisiolukordades käitumise aluseid ja õpetada neid teadmisi õpilastele.” (E1).

„Kui näiteks toimub riiklik kampaania kriisideks valmistumise kohta, siis tuleb ka noorsootöötajatel ja õpetajatel osa sellest teadmisest.” (E2)

„Edasi tuleks mõelda spetsiifilisematele koolitustele, mis oleksid suunatud just haridustöötajatele ja noortega töötavatele spetsialistidele. Need koolitused võiksid arvestada noortega töötamise eripärasid ning seda, kuidas kriisiteadmisi noortele edasi anda.” (E3)

3.1.3. Oodatavad noorsootöötaja pädevused kriisiolukorras

Ettevalmistuse ja sellele järgneva praktilise kogemuse tulemusena peab noorsootöötaja omandama mitmeid pädevusi, mis tagavad tema suutlikkuse tõhusalt tegutseda.

Noorsootöötaja rolli kriisiolukordades aspektis valitseb üksmeel selles, et peamiseks ülesanneteks on noorte toetamine, psühholoogilise vastupidavuse tagamine ja turvalise keskkonna loomine.

„Spetsialist peab suutma säilitada rahu ja edastada seda noortele. Ta peaks olema ise rahulik ning kindel oma otsustes, et noored tunneksid end kaitstuna ja usaldaksid teda.” (E1)

„Noorsootöötajad peaksid teadma, millised varud peaksid kriisiolukorras olemas olema nende töökohal ning kuidas need varud töötavad.” (E3)

„Kui näiteks noortekeskuses puhkevad tulekahju, tuleb kiiresti ja rahulikult tegutseda: kuidas lapsi evakueerida, kuhu nad viia ja kuidas pingeid maandada. Need tegevused peavad olema hästi läbi mõeldud ja harjutatud.” (E2)

Eksperdid rõhutavad usalduslike suhete tähtsust noorsootöötajate ja noorte vahel. See loob aluse, et noored tajuksid noorsootöötajad kui kompetentset ja usaldusväärset isikut (Sõrmus et al., 2018). Kriisiolukorras aitab see usaldus noortel keskenduda noorsootöötaja juhendamisele.

„Noored peavad õppima usaldama neid inimesi, kellelt nad saavad usaldusväärset teavet. Kui ema või õpetaja midagi ütleb, siis tuleb seda kuulda võtta, sest nad on usaldusväärsed allikad. Sama kehtib ka noorsootöötajate kohta – kui nemad midagi ütlevad, siis noored usaldavad neid, kuna tegu on usaldusväärse inimese antud teabega. Kriisiolukorras aitab see usaldus noortel valida õigeid allikaid ja järgida nende nõuandeid.” (E1)

„Laps peaks olema teadlik käitumisest ohtudes, kuid ta ei pea olema jäetud omapäi. Kriisiolukorras peab laps olema juhendaja või lapsevanema juhtimisel....Laps peaks olema distsiplineeritud ja suutma käituda vastavalt juhendaja või lapsevanema antud nõuannetele.” (E2)

Ekspertide sõnul on noorsootöötaja peamised kriisipädevused järgmised:

1. Iseseisev hakkamasaamine

Noorsootöötaja peaks suutma kriisiolukorras ise tagada oma esmavajadused — nagu toidu ja joogivee varumine ning ligipääs alternatiivsetele energiaallikatele. Samuti on oluline teadmised töökoha turvameetmetest, esmaabivahendite olemasolust, usaldusväärse info kasutamisest otsustamisel ning teadmine, kelle poole pöörduda tuge saamiseks.

2. Usaldusväärsete infoallikate tundmine

See tähendab oskust eristada usaldusväärseid ja ebausaldusväärseid allikaid, hinnata kriitiliselt saadud infot ning lähtuda autoriteetsetest allikatest. Ekspertid märgivad, et kriisiolukorras on eriti tähtis toetuda usaldusväärsetele allikatele, nagu riigiasutused, teadusasutused ja tunnustatud meediakanalid.

3. Emotsioonide ja stressi juhtimine

See hõlmab oskust säilitada rahu stressirohketes olukordades, kontrollida oma emotsioone ja aidata teistel rahuneda. Noorsootöötaja jaoks on vajalikud oskused tunda lõõgastustehnikaid, osata lahendada pingelisi olukordi ning luua teistele turvatunne.

4. Suhtlemis- ja koordineerimisoskus

See tähendab oskust tõhusalt suhelda laste, kolleegide ja vanematega, samuti koordineerida tegutsemist kriisiolukorras. See hõlmab oma rolli tundmist meeskonnas kriisi ajal, teadmisi teiste spetsialistide vastutusvaldkondade kohta, info selget ja arusaadavat edastamist ning koostöö korraldamist kõigi kriisiga seotud osapooltega.

5. Turvalisuse tagamine erinevates töökeskkondades

Ekspertid rõhutavad, et olulised on nii füüsilise turvalisuse tagamine (näiteks tulekahjude, vigastuste ennetamine) kui ka psühho-emotsionaalse heaolu hoidmine. Ekspert E2 märkis, et noorsootöötajad peavad viia läbi riskianalüüsi oma asutuses, et olla valmis võimalike hädaolukordade jaoks.

Sellise kompetentside rühma nimetas iga ekspert. Ekspertid E2 ja E3 lisavad, et kriisivalmiduse oskused võivad märkimisväärselt areneda töö käigus, kui spetsialist saab konkreetseid teadmisi asutuse ülesehitusest ja toimimisest, kus ta töötab.

”Kriisijuhtimise teadlikkus on noorsootöötajate jaoks vajalik peamiselt nende konkreetse asutuse piires – kuidas nende töökohas kriise hallatakse ja millised on peamised riskid.”

(E3)

„Need teadmised, mis on seotud konkreetse töökohtaga, ei pruugi tulla koolist ega päästeameti koolitustest. Need teadmised tulevad töö käigus. Näiteks tuleb noorsootöötajal teada, millised on tema töökoha spetsiifilised riskid – mis on kooli või huviringi tuleohutusprobleemid, veeohutusprobleemid, näiteks kui kooli või keskuse lähedal on tiik või järv.” (E2)

Ekspertide sõnul peaks noorsootöötajatel olema prioriteediks oskus edastada teavet noortele kriiside kohta (erialpärase meetodite kaudu), et vältida kriisisituatsioone või et noored oleksid teadlikud, kuidas käituda kriisiolukordades.

„Noorsootöötajad peavad laste kriisipsühholoogiat mõista.. Et lapsed ju käituvad kriisides veidi teisiti kui täiskasvanud.” (E2)

„Oluline on, et nad mõistaksid, millal ja kuidas lastega kriiside kohta rääkida, kuidas õpetada neid reageerima ja kuidas siduda teatud tegevused, näiteks mängud või õppetunnid, mis aitavad lastel kriisiks valmistuda. Lapsi ei tohi hirmutada, vaid läbi mängude õpetada.” (E1).

Kui vaadelda edasi noorsootöötaja ja noore vahelist suhtlust kriisi teemadel, siis E1 ja E2 tõid esile, et kriiside kohta informeerimine peaks samuti tekitama turvatunde, mitte hirmu.

„Lapsi ei tohi hirmutada, vaid läbi mängude, õppuste ja treeningute õpetada, kuidas kriisiolukorras käituda. Kui mina koolis õppisin, hirmutati meid tuumasõjaga, õppisime evakuatsiooni. Aga praegu ei taha me lastele seda hirmu õpetada, vaid et nad teaksid võimalikke ohte ja oskaksid kriisis tegutseda, just mängu kaudu, mitte hirmu najal.” (E1)

„Lastele saab kõike teha mänguliseks, sest nad omandavad teadmisi paremini läbi mänguliste harjutuste kui muul viisil. Kriisi valmisolek ei tohi viia selleni, et lapsed jäävad hirmunuks ja eksinuks. Lastesse ei tohi süstida hirmu, seetõttu on oluline tunda lastepärast psühholoogiat – kuidas anda lastele teadmisi, oskusi ja praktilisi kogemusi.” (E2)

Eksperdid ütlevad, et see soodustab tõhusamat kriisireageerimist.

3.2. Noorsootõtajate kogemused ja arusaamad kriisivalmidusest

Uuringu läbiviimiseks saatsin intervjuuküsimustega küsitluse kõigile noorsootõõ eriala õliõpilastele. Küsitlusel oli intervjuukava ja registreerimisvorm. Intervjuuküsimustega saab tutvuda Lisas 2. Küsitluste põhjal moodustasin juhuslikult kahe fookusgruppi. Mõlemas grupis osalesid esimese, teise ja kolmanda kursuse noorsootõõ tudengid Tartu Ülikooli Narva kolledžist. Osalejatel oli erinev taust: mõnel oli noorsootõõs üle viie aasta kogemust, teised olid alles alustanud oma õpinguid selles valdkonnas.

Osalejate kogemused noorsootõõs olid erinevad: mõnel oli juba üle viie aasta kogemust, samas kui teised olid valdkonnaga alles hiljuti tutvust teinud. Esimeses fookusgrupis oli 7 osalejat ja teises 8. Intervjuud toimusid Microsoft Teamsi keskkonnas – esimene kestis umbes 45 minutit ja teine veidi vähem, ligi 30 minutit. Esimene grupp vastas küsimustele vene keeles, teine eesti keeles.

Enne intervjuude algust väljendasid mitmed vastajad mõlemast grupist ebakindlust kriisijuhtimise teemal rääkimise suhtes, kuna nad tundsid, et neil puuduvad piisavad teadmised selles valdkonnas.

Oluline on märkida, et käesolevas töõs keskendun just Tartu Ülikooli Narva kolledži noorsootõõ eriala tudengite teadmistele. Tegemist on spetsiaalselt suunatud formaalse väljaõppega, mille lõpetamisel omandavad tudengid noorsootõtaja kutsekvalifikatsiooni, mis vastab Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku kuuendale tasemele. Selle taseme pädevuste hulka kuuluvad muu hulgas turvalise keskkonna tagamine vastavalt kehtivatele õigusaktidele, riskide maandamine ning ohutusnõuete täitmine (Haridus- ja Teadusministeerium, 2018).

Fookusgruppiintervjuude sisuline analüüs aitab avada noorsootõõ valdkonna praegust olukorda ning pakub ülevaadet sellest, kuidas noorsootõtajad ise tajuvad oma professionaalset rolli, teadmiste taset ja valmisolekut tegutsemiseks kriisilukordades.

3.2.1. Noorsootõtajate teadlikkus kriisidest

Uuringus osalenud noorsootõtajate sõnul nende teadlikkus kriisidest tugineb ennekõike isiklikele kogemustele, eriti COVID-19 pandeemia ja sõjalistele konfliktidele. Kriiside mõjust noorsootõõle rääkisid nad emotsionaalselt, meenutades, kuidas tuli kiiresti kohaneda,

näiteks, kuidas nad viisid tegevused digikeskkonda või kuidas korraldasid mobiilset noorsootööd pandeemia ajal.

Need kogemused on loonud esmase arusaama sellest, mida kriis tähendab ja kuidas selles olukorras tegutseda. Enamik küsitletutest arvavad, et kriis noorsootöös on midagi negatiivset või hävitavat, mis otseselt mõjutab terve noorsootöö korraldust. Paljud küsitletud eeldavad, et suurte kriiside korral mingis piirkonnas või riigis väheneb kohe noorsootöö eelarve või halvimal juhul tuleb noorsootöö organisatsioonid üldse sulgeda.

„Mulle tundub, et iga kriis mõjutab noorsootööd alati väga negatiivselt. Eelkõige puudutab see noorsootöö rahastamist, mis omakorda mõjutab otseselt noorsootöötajate palku, projekte, huviringe ja muud tegevusi.” (FG1-NT4-K3)

„Nad võivad vähendada noorsootöö võimalusi nt piirata rahastust, suurendada noorte vaimse tervise probleeme ja nõuda kohanemist uute tööviisidega.” (FG2-NT7-K1)

„Praegu, kui toimub majanduskriis, olen märganud, et noorteprogrammide rahastus väheneb. Samuti on tasuta ürituste korraldamine muutunud keerulisemaks.” (FG2-NT4-K1)

Teine küsitletute seas kõige populaarsem arusaam kriisist on seevastu positiivne. Seitse vastajaid rõhutavasid, et just ebastabiilsuse tingimustes omandab noorsootöö erilise tähtsuse, kuna see on suuteline kiiresti reageerima noorte vajadustele. Nende sõnul, tekib ruum innovatsioonideks. Noorsootöötajad arvavad, et nendel tingimustel nad omandavad uusi suhtlusvorme, arendavad digilahendusi, süvendavad tööd psühhoemotsionaalse seisundi ja sotsiaalse ühtekuuluvuse teemadega. Noorsootöötajad, kellel oli juba kriisidega kogemusi, leidsid, et kuigi see oli keeruline aeg, siiski nad õppisid kiiremini otsuseid langetama, koordineerima tegevusi meeskonnas, või näiteks proovisid teha koostööd väliste struktuuridega (kohaliku omavalitsuse või hädaabiteenistustega).

„Kriis on alati seotud muutustega. Kriisid võivad muuta prioriteete, meetodeid ja võimalusi.” (FG1-NT5-K3)

„Minu arvates piiravad kriisid tõepoolest isiklikku suhtlust, suurendavad stressi ja vähendavad noorteprogrammide rahastamist. Teisest küljest arvan, et nendes tingimustes noorteorganisatsioonid saavad ikka õitseda. Nad juba arendasid erinevaid veebiplatvorme ja -formaate, toetasid noorte vaimset tervist, soodustasid noorsootöös uute lähenemisviiside arengu minevikus, ja saavad seda küll teha tulevikus.” (FG1-NT1-K1)

„Tavaliselt mõjutavad kriisid noorsootööd negatiivselt, kuigi kõik sõltub kriisi ulatusest. Igal juhul saavad noorteorganisatsioonid enamasti hakkama - nad leiavad viise kohanemiseks, otsivad alternatiivseid lahendusi ja jätkavad noortele võimaluste pakkumist nii nagu varem.” (FG1-NT7-K3)

„Ma mõtlen, et kui COVID-19 algas, siis noorsootöötajad, nagu alati, kohanesid kiiresti. Kui ma õigesti mäletan, siis mindi üle digitaalsele noorsootööle ning kõik tegevused, mida noorsootöötajad tavaliselt planeerisid, viidi samuti üle digivormingusse.” (FG2-NT3-K1)

Enamus noorsootöötajatest kirjeldasid, et nende teadmised kriiside kohta pärinevad erinevatest allikatest või ametlikest veebilehtedest, uudistest ja spetsiaalsetest rakendustest. Noorsootöötajad nimetasid allikad nagu „kriis.ee”, „päästeamet.ee”, „ERR”, „Postimees”, „Delfi”, „terviseamet.ee”, „Ole Valmis” rakendus. Samuti nad jagasid, et teavet hangitavad sageli iseseisvalt, mõnikord vajadusel pöörduvad usaldusväärsete institutsioonide poole.

Küsitletud noorsootöötajad oskavad nimetada mitmeid võimalikke kriise, milleks noorsootöö peaks valmis olema. Noorsootöötajad nimetasid, et kõige tõenäolisemad kriisid, millega eesti noorsootöö lähitulevikus kokku puutub:

- Tervisekriisid – 5 vastajat nimetasid seda kriisiliiki 15-st.
- Vaimse tervise kriisid – 9/15
- Majanduskriisid – 9/15
- Sotsiaalsed kriisid – 4/15
- Sõjalised konfliktid – 7/15
- Energia katkestused – 5/15

Vastaja FG2-NT5-K3 pakkus võimaliku kriisina välja, et noorsootöö otseselt puudutav kriis võib olla noorsootöö üldine nõutavuse kaotus.

Noorsootöötajate hinnangul nende teadlikkus võimalikest kriisidest noorsootöös on pigem kogemuslik või oletatav. Kümme küsitletut ütlesid, et ülikoolis mainiti nende õppekavas kriise või ”midagi, mis on seotud riskianalüüsiga”, kuid pool neist ei osanud täpselt öelda, mida nad täpselt õppisid. Ükski küsitletutest ei suutnud meenutada ühtegi dokumenti, regulatsiooni või muud materjali, mida kasutati õppekavas kriiside või riskide teemade käsitlemisel. Viis osalejad kinnitasid, et nad on mõnel juhul kokku puutunud täpsema kriisi-temaatiliste aruteludega kas üldiselt või ülikoolis. Kõigist küsitletutest mainisid vestluses kaks inimest, et nad on juba kokku puutunud kriisiplaani koostamisega.

„Õppeainel ”Noorte areng ja heaolu” olu hetk, kui käsitlesime kiiresti kriisi teemat, pidime teha mingi esitluse. Aga midagi veel meelde ei tule.” (FG2-NT4-K1)

3.2.2. Noorsootõtajate kriisioskuste omandamine

Fookusgrupi intervjuudest ilmneb, et noorsootõtajad peavad kriisideks valmistumist oluliseks osaks oma professionaalsest pädevusest. Osalejate sõnul, kriisidega seotud teemad on mingil määral käsitletud ülikoolis, aga süsteemne õppus puudub. Enamik ei suutnud meenutada konkreetseid õppeaineid, kus oleks käsitletud kriisijuhtimist või midagi kriisidega seonduvat. Õppeained, milles kriisijuhtimist ühel või teisel viisil mainiti, nimetasid õpilased järgmised: „Noorte areng ja heaolu”, „Noortenõustamine ja infoteenus” ning „Meetodid noorsootöös” (Tartu Ülikool, 2025).

„Ausalt... On väga raske täpselt öelda, millised teemad programmi kuulusid, aga ma mäletan, et aine „Meetodid noorsootöös” raames räägiti meile sellest, mis on kriisianalüüs ja miks on oluline seda teha...” (FG1-NT4-K3)

„Ausalt öeldes ei ole ma kuulnud, et noorsootõtõajad oleksid läbinud koolitusi, nagu kriisijuhtimise või eriolukordadeks valmistumise koolitused.” (FG1-NT2-K1)

„No, võin öelda, et see teema puudutati mõnel õppeainel, ja ma arvan, et meid teavitati sellest...” (FG1-NT3-K3)

Neli osalejat ütlesid, et nad teavad erinevate kriisiõppeprogrammide olemasolust. Nendest kaks on kriisi koolitusi läbinud.

Osalejad tunnevad siiski vajadust parema ettevalmistuse järele. Nad on teadlikud olemasolevatest ressurssidest, nagu „kriis.ee“, „Ole Valmis“ rakendus ja Päästeameti materjalid. Need allikad on kättesaadavad, aga suunatud pigem üldisele elanikkonnale, mitte noorsootõtajate spetsiifilistele vajadustele.

Noorsootõtajate enda hinnang oma valmisolekule kriisideks varieerub. Enamik (9 osalejat) ei tunne end piisavalt kindlalt, et kriisiolukorras tegutseda. Kolm osalejat on kindlad, et nad on kriisiolukordadeks ettevalmistatud.

„Kas pean end valmis sellisteks kriisideks? Raske öelda. Minu jaoks on hüpoteetiline olukord ja reaalne olukord kaks täiesti erinevat asja. Ma võin end lõputult ette valmistada,

kuid otsustaval hetkel võin segadusse sattuda, närvi minna ja lihtsalt oma kohta mitte leida.”
(FG1-NT2-K1)

Vestluse käigus suutsid noorsootöötajad välja tuua teemad, milles nad hetkel vajavad rohkem teadmisi. Kõige rohkem nimetati:

- esmaabi oskused – 7/15
- vaimne tervis kriisiolukorras – 6/15
- kriisijuhtimine – 5/15
- kriisikommunikatsioon – 4/15
- teoreetilised teadmised kriiside kohta – 9/15
- praktiline kogemus, simulatsioonid – 10/15
- kriisiplaani koostamine – 3/15
- töö erinevate inimgruppidega – 6/15 (põgenikud, NEET-noored, teise keelega inimesed)

Viis osalejat mainisid, et nad sooviksid saada juhendmaterjale selle kohta, kuidas kriisi ajal käituda, eriti noorsootöötajate jaoks suunatud materjalid.

„Enamik selliseid materjale on suunatud tavakodanikele. Noorsootöötaja jaoks, kes kriisi ajal, näiteks, noortekeskusesse satub, jääb endiselt ebaselgeks, kuidas tegutseda.” (FG1-NT6-K2)

„Soovitaksin rohkem erinevate kriisi olukordade simuleerimist, et neid oleks võimalik praktikas läbi kogeda. See aitaks paremini mõista, millised emotsioonid võivad kriitilisel hetkel tekkida, ning õppida nendega juba eelnevalt toime tulema. ...Et need ei oleks lihtsalt abstraktsed teadmised, vaid selge tegevuskava, mida saaks kriisiolukorras reaalselt rakendada.” (FG1-NT3-K3)

„Ma arvan, et noorsootöötajate ettevalmistuses peaks kindlasti olema kohustuslik õpe selle kohta, kuidas piiratud ressursside tingimustes leida loovaid lahendusi. Näiteks, kuidas olemasolevatest materjalidest luua vajalikke tööriistu või tegevusi noorte jaoks. See võib tunduda väikese detailina, aga tegelikult on see väga oluline oskus, eriti arvestades sellega, et paljud noortekeskused seisavad silmitsi rahaliste raskustega.” (FG1-NT2-K1)

Intervjuu lõpus oli paar minutit vaba vestlust osalejatega kriisiteemal, ning pooled osalejatest andis positiivset tagasisidet. Noorsootöötajad ütlesid, et neil tekkis huvi uurida

kriisijuhtimise teemat noorsootöö valdkonnas. Mõned mainisid, et proovivad leida endale kriisijuhtimise kursuseid.

„Minu arvates jääb kolledžis puudu ainetest, mis oleksid pühendatud kriisijuhtimisele... Kui selliseid kursusi pole, siis võib-olla peaksime ise algatama nende loomise.” (FG1-NT2-K1)

„Kui minna nüüd lastega töötama ja viia neid avatud ruumi, kus pole kedagi kohapeal juhendamas, näiteks õppejõud, siis muutuvad kriisioskused, sealhulgas esmaabi andmine, tõepoolest äärmiselt oluliseks. Stressirohkes olukorras, kui jääd probleemiga üksi, on kiire orienteerumine palju keerulisem.” (FG1-NT4-K3)

3.2.3. Noorsootöötajate pädevused kriisiks

Uuringu käigus selgus, milliseid pädevusi peavad noorsootöötajad oluliseks selleks, et tulla kriisiolukordades oma tööga hästi toime. Selle põhjal koostas tabeli, koondas vastused fookusgruppide aruteludest. Kõiki nimetatud pädevusi saab lähemalt vaadata Tabelist 1. Tabel näitab, millistele oskustele kumbki grupp eraldi tähelepanu pööras.

Tabel 1. Noorsootöötajate pädevused kriisiks kahe fookusgrupi vastuste põhjal

FG1	FG2
<ol style="list-style-type: none">1. Oskus tegutseda määramatuse olukorras2. Võimekus leida kiiresti lahendusi3. Tundlikkus vaimse tervise teemade suhtes4. Infoallikate tundmine ja oskus neid kasutada5. Valmisolek korraldada tööd piiratud ressursidega6. Esmaabi oskused7. Mõtestamine, et kriisid on arenguvõimalus	<ol style="list-style-type: none">1. Teadlik planeerimine ja süstemaatiline lähenemine2. Emotsioonide ja stressi juhtimine3. Enesekriitiline hinnang valmisolekule4. Valdkonnaspetsiifilise refleksiooni tegemine5. Kiire reageerimine6. Oskus kohaneda erinevate töötingimustega7. Oma tugivõrgustikku teadmine

Noorsootöötajad rõhutavad, et kriisiolukordades toimetulekuks on vaja terviklikku ja läbimõeldud pädevuste kogumit. Intervjuude käigus märkasid noorsootöötajad, et paljud tunnevad vajadust arendada enda valmisolekut kriisidega toimetulekuks, sest olemasolevad teadmised ja kogemused jäävad, noorsootöötajate hinnangul, sageli väheseks. Vestluse käigus mainisid noorsootöötajad sageli, et tõhusaks tööks kriisiolukordades vajavad nad rohkem teoreetilisi ja praktilisi teadmisi, et arendada endas selliseid oskusi nagu vaimne vastupidavus, selge mõtlemine, emotsioonide juhtimise oskus noori toetada tõhusas stressis.

„Kriisivalmiduse parandamiseks oleks kasu täiendavatest praktilistest koolitustest. Näiteks: andmekaitse (GDPR) nõuete täpsem tundmine, kriisiplaani koostamise juhendamine.” (FG2-NT8-K3)

„Ma tahaksin saada rohkem teadmisi, nii teoreetilisi kui ka praktilisi... Arvan, et sellised kursused aitaksid paljusid ja muudaksid noorsootöötajate töö tõhusamaks.” (FG1-NT1-K1)

Enamik vastanuid tundsid, et neil puudub piisav ettevalmistus keerulisteks psühhosotsiaalseteks olukordadeks - näiteks noorte traumade või sõjapõgenike sotsiaalse eraldatuse puhul. Paljud näitavad vajadust spetsiifiliste koolituste järele, mis käsitleksid tööd noortega, kes on pärit kriisikolletest ja kellel esineb traumajärgseid seisundeid või keelebarjääre. Nähakse vajadust ka kriisiplaanide koostamise, elanikukaitse ja kriisikommunikatsiooni praktiliste juhiste järele. Noorsootöötajad tunnetavad, et valmisolek on suuresti institutsionaalsest toetusest sõltuv - need keskused, kus on tehtud riskianalüüsid, on loonud tegutsemisjuhised ja kus kolleegidel on pikaajaline töökogemus, tunnetavad end kindlamalt.

Noorsootöötajad pöörasid suurt tähelepanu praktiliste oskuste puudumisele kriisijuhtimise valdkonnas. Nad märkisid, et ametlik ettevalmistus õppekavade raames piirdub sageli mõningate teoreetiliste aspektidega, samas kui praktiline osa - näiteks simulatsioonid, esmaabiõpe vms - on peaaegu puudulik. Paljud noorsootöötajad tunnevad eriti suurt puudust teadmistest, mis puudutavad meditsiinilist ja psühholoogilist esmaabi, suhtlemist kriisiolukorras ning sellega seotud õiguslikke aspekte.

„Noorsootöötaja peab kindlasti teadma, kuidas pakkuda psühholoogilist abi, näiteks juhul, kui keegi kogeb paanikahoogu.” (FG1-NT3-K3)

„Aga mida teha, kui noortekeskuses tekib anafülaktiline šokk? Kuidas õigesti kasutada defibrillaatorit, kui see on hoones või läheduses olemas? Kuidas kasutada ühekordset esmaabikomplekti ja teada selle sisu aegumistähtaega? Nendele küsimustele ei ole hetkel piisavat selgitust.” (FG1-NT2-K1)

„Kui rääkida vaimsest tervisest, siis see on iga inimese puhul erinev ja keeruline valdkond. Ma ei tunne ennast valmis selleks, et täpselt teada, kuidas teatud probleemidega hakkama saada või kuidas noori toetada.” (FG2-NT6-K1)

Isegi, kui üldine valmisoleku enesehinnang on madal, näitavad vastajad kõrget motivatsiooni enesearenguks. Nad püüdlevad uute meetodite omandamise poole, soovivad olla valmis digitaalseks väljakutseteks ning pakkuda noortele igakülgset tuge.

„Ükskõik kui hirmuäratav kriis ka poleks, sellest saab siiski noorsootöö arengu tõukejõud.”
(FG2-NT8-K3)

„Mul on veel palju õppida, eriti vaimsete probleemide ja NEET-noortega tegelemise valdkonnas. Kindlasti oleks kasu täiendavatest koolitustest.” (FG2-NT5-K3)

3.3. Analüüs ja järeldused

Selle töö analüüsi tulemused võimaldasid mind sõnastada järeldused seoses Eesti noorsootöötajate kriisivalmidusega. Uurimistöö keskendus sellele, kui teadlikud ja ettevalmistatud on noorsootöötajad kriiside ennetamiseks ning kuidas nad hindavad oma oskusi ja kogemusi keerulistes olukordades tegutsemisel.

Töö tugines kolmele uurimisküsimusele, millele vastuseid otsides koguti andmeid kahest peamisest allikast: noorsootöötajate fookusgruppide ja kriisivaldkonna ekspertide intervjuudest. Noorsootöötajad jagasid oma kogemusi kriisi teemadel. Ekspertid pakkusid seevastu professionaalset vaadet selle kohta, milline peaks kriisiteadlikkus ja valmisolek noorsootöös olema. Mõlema osapoole panus kujundas põhjaliku ülevaate noorsootöö praegusest kriisivalmiduse tasemest.

Uuringu esimese uurimisküsimuse tulemuste analüüs näitas, et kriisiolukorrad noorsootöös võivad olla mitmekesised, ent samas on nende mõistmine noorsootöötaja töö lahutamatu osa. Noorsootöötajal peab olema arusaam sellest, kuidas valmistuda kriisideks, mis võivad tema ümbruses tekkida. Vestlustes ekspertide ja noorsootöötajatega joonistus välja ühine arusaam sellest, et kriisid ei ole midagi, mis jääb noorsootöö „piiridest” välja - pigem on need nähtused, millega tuleb arvestada igapäevase töö kontekstis.

Kriisiekspertid ja noorsootöötajad nimetasid peamiseks ja tõenäolisemateks kriisideks tervisekriise (nagu pandeemiad), vaimse tervise raskusi, majanduslikke raskusi, sotsiaalseid pingeid ning laiemalt ka ühiskondlikke ja poliitilisi vapustusi, sealhulgas sõjalisi konflikte. Eriti tugevalt kõlas mõlemas vaates mure noorte vaimse heaolu pärast. Selles nähti tulevikku vaadates üht suurimat väljakutset.

Teise uurimisküsimuse käsitlemine võimaldas selgitada, milliseid pädevusi peaksid noorsootöötajad omama kriisiolukordades. Intervjuude põhjal koostas tabeli, mis koondab ekspertide ja noorsootöötajate nimetatud pädevused. Tulemust kajastab Tabel 2.

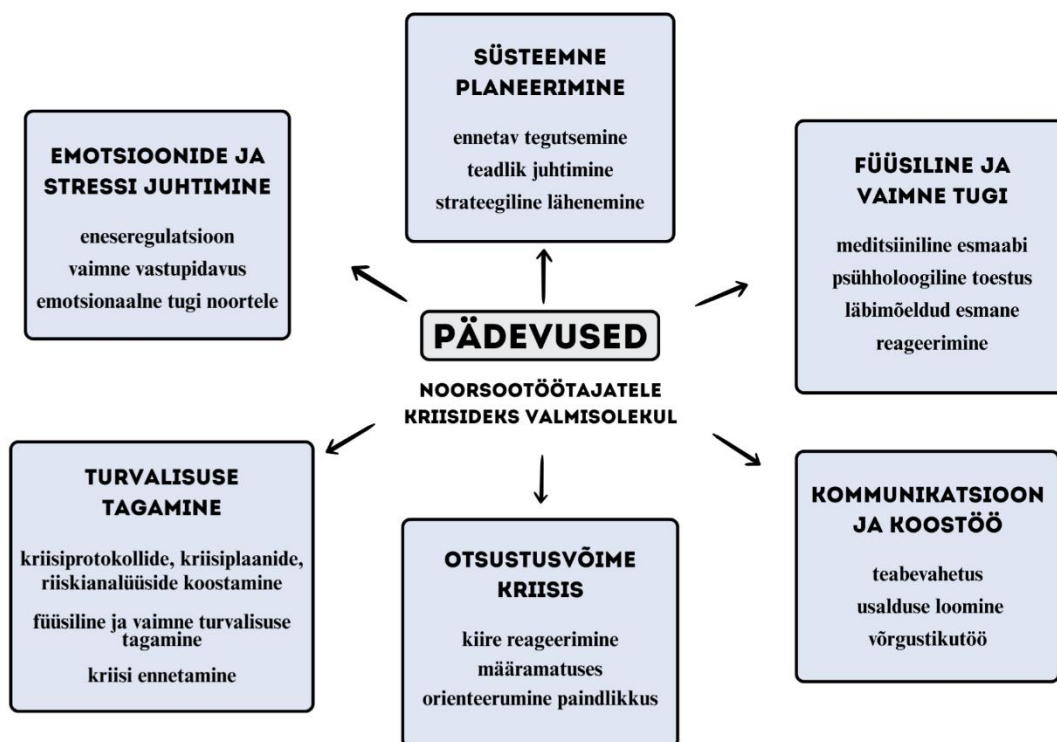
Tabeli 2 ja vastuste varemema analüüsi põhjal võib järeldada, et pädevuste hindamises andsid ekspertid suurema tähelepanu institutsionaalsele teadmisele ja professionaalsele distsipliinile, samas kui noorsootöötajad nägid kohanemisvõimet, enesehinnangut ja emotsionaalset aspekti peamistena. Ekspertidel oli selge ja süsteemne arusaam valmisoleku tasemest, nad mõtlesid institutsionaalses raamistikus ja olid suunatud standarditele. Noorsootöötajad aga tuginesid oma reaalsuse töökogemustele, praktikale, ja emotsioonidele.

Tabel 2. Noorsootöötajate kriisideks vajalikud pädevused ekspertide ja noorsootöötajate arvamuste põhjal.

Ekspertide poolt nimetatud pädevused kriisideks	Noorsootöötajate poolt nimetatud pädevused kriisideks
<ol style="list-style-type: none"> 1. Iseseisev hakkamasaamine 2. Usaldusväärsete infoallikate tundmine 3. Emotsioonide ja stressi juhtimine 4. Suhtlemis- ja koordineerimisoskus 5. Turvalisuse tagamine erinevates töökeskkondades 6. Kiire ja õige otsuste tegemine 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Teadlik planeerimine ja süsteemne lähenemine 2. Valmisolek korraldada tööd erinevaetes keskkondades (piiratud ressursidega) 3. Emotsioonide ja stressi juhtimine 4. Kiire reageerimine 5. Oma tugivõrgustikku teadmine 6. Valdkonnaspetsiifilise refleksiooni tegemine

Nimetatud pädevustes on võimalik tuvastada teatud sarnasusi ekspertide ja noorsootöötajate vaatepunktide vahel. Nii eksperdid kui ka noorsootöötajad rõhutasid emotsionaalse vastupidavuse ja stressitaluvuse tähtsust. Ühiseks seisukohaks oli, et spetsialist peaks olema usaldusväärne ja rahulik orientiir noortele stressirohketes olukordades. Kriisieksperdid ja noorsootöötajad tõid esile usalduse olulisuse noorsootöötaja ja noorte vahel. Praktikate oskused ja nende harjutamine on kõige olulisem komponent pädevuste arendamiseks ja valmisolekuks kriisideks noorsootöös, mis oli ühine arvamus ekspertide ja noorsootöötajate seas. Mõlema rühma hinnangul esmaabi oskused olid eriti tähtsad. Edasi nimetati praktikatest oskusi, mis on seotud kriisijuhtimisega, nagu süsteemne planeerimine, kiire reageerimine ja oskus kohaneda muutuvate tingimustega. Noorsootöötajad ja eksperdid rõhutasid, et kriisiolukordades toimetulekuks on vajalik terviklik ja läbimõeldud pädevuste kogum. Noorsootöötajad tunnistasid ettevalmistuse puudujääke ja jagasid ekspertidega arvamust, et pädevusi on vaja arendada hariduse ja edasise töö käigus.

Ekspertide ja noorsootöötajate kogutud andmete põhjal koostas autor skeemi, milles on süstematiseeritud ja detailsemalt esitatud pädevused, mida noorsootöötajal on vaja kriisiolukordade ennetamiseks ja nendega toimetulekuks. Skeemil (vt Joonis 2) on esitatud koondatud kompetentside loetelu, mis põhineb ekspertide ja noorsootöötajate vastustel.

Joonis 2. Noorsootõtajate kriisivalmiduse pädevuste koondskeem kriisiekspertide ja noorsootõtajate vaatenurgast.

Esitatud skeem võimaldab kujundada terviklikumat arusaama pädevustest, mis on noorsootõtajatele kriisiolukordades tegutsemiseks hädavajalikud.

Kolmanda uurimisküsimuse tulemuste analüüsimisel ilmnnes, et noorsootõtajate praegune ettevalmistus kriisiolukordade lahendamiseks ei vasta valdkonna tegelikele vajadustele.

Ekspertide hinnangul ei tohiks noorsootõtajate kriisivalmidus olla juhuse või üksikute kogemuste tulemus. Pigem vajab see järjepidevat tähelepanu nii formaalses hariduses kui ka täiendõppes. Ekspertide arvates oli konsensus selles, et tulevastel noorsootõtajatel peaks olema selge arusaam kriisi tähendusest noorsootöö kontekstis. Noorsootõtajate õppekavad peaksid sisaldama teemasid, mis aitavad mõtestada kriiside olemust. Nende teemade kaudu oleks võimalik ka selgitada kriiside mõju noorte heaolule. Noortega tegelevad spetsialistid peavad olema välja õpetatud tegutsema olukordades, kus on vaja kiiret ja tundlikku reageerimist.

Sarnast vajadust tunnetasid ka noorsootõtajad ise. Intervjuudes mainiti korduvalt, et oleks vaja aineid, kus räägitaks rohkem esmaabist, vaimsest tervisest, kriisikommunikatsioonist ja muudest teemadest, mis aitaksid paremini valmistuda ootamatusteks. Kuigi mõned kriisiteemad kattakse olemasolevates õppeainetes, näiteks „Meetodid noorsootöös” või

„Noorte areng ja heaolu”, jäi, noorsootöötajate sõnul, nende käsitus sageli pealiskaudseks. Paljud tudengid ei suutnud meenutada konkreetseid teadmisi, mida nad neist ainetest kriiside kontekstis omandanud oleksid. Mõned noorsootöötajad tunnistasid, et ei olnud isegi mõelnud kriisialaste koolituste läbimisele õpingute ajal ega pärast ülikooli lõpetamist. See näitab, et kriisideks valmistumine ei ole veel loomulik osa noorsootöötaja professionaalsest arengust. Kui ametlik õppekava sellist ettevalmistust ei toeta - siis ei teki ka sisemist tunnet, et see on midagi, millele tuleks teadlikult keskenduda.

Intervjuude analüüs näitas lõhe ekspertide ootuste ja noorsootöötajate enesehinnangute vahel seoses nende kriisivalmidusega. Ekspertid nägid noorsootöötajaid kui potentsiaalselt valmisolevaid kriisidega toimetulekuks, eeldusel, et toimub süsteemne spetsiifiline koolitus. Noorsootöötajad avaldasid kahtlusi oma võimekuses stressiolukorras professionaalselt tegutseda.

Praegune olukord viitab sellele, et noorsootöötajatel puudub selge arusaam kriisidest noorsootöö kontekstis. Noorsootöötajate peamiseks teabeallikateks nimetati üldised kanalid nagu „kriis.ee”, „Ole Valmis” rakendus või meedia, vaid ekspertid ja noorsootöötajad ise rõhutasid, et sellest ei piisa. Noortega töötamine kriisiolukorras nõuab palju enam kui üldteadmine - see vajab kindlust, praktilist kogemust ja oskust säilitada rahu, kui noor inimene vajab tuge.

Intervjuude tulemuste põhjal selgus, et noorsootöötajate kriisiteadlikkuse kujundamine vajab edasist arengut. Käesoleval ajal on noorsootöötajatel vajadus süsteemsema ja noorsootööspetsiifilise kriisiteemade käsitlemise järele.

3.4. Ettepanekud

Noorsootöötajate ja kriisiekspertide vastuste põhjal õnnestus mul välja tuua neli ettepanekut noorsootöötajate kriisijuhtimise väljaõppe edendamiseks.

Esimene ja kõige olulisem ettepanek on spetsialiseeritud õppeaine lisamine ülikooliprogrammidesse, mis käsitleks selliseid teemasid nagu elanikkonnakaitse, kriisijuhtimise alused, riskide hindamine ja tegevuste planeerimine hädaolukordades. Selle juures peab keskseks elemendiks olema regulaarne sihitud praktiline koolitus, mis hõlmaks kriisistsenaariumide simulatsioone, esmaabi ja psühholoogilise abi õpet, stressiolukorras suhtlemise oskuste arendamist ning tegevusalgoritmide harjutamist piiratud ressursside tingimustes. Ekspertide sõnul peab selline teadmine olema osa noorsootöötajate

baasväljaõppest kvalifikatsiooni omandamise etapil. Need teadmised kujundaksid süsteemse arusaama spetsialisti rollist ebastabiilsetes tingimustes. Tänapäeval käsitletakse kriisiteemat tudengite sõnul õppetöös vaid killustatult, puudub piisav sügavus või praktiline kogemus.

Kui noorsootöötaja ei omada kvalifikatsiooni ülikoolis, peaks tal siiski olema juurdepääs sellisele koolitusele. Teiseks ettepanekuks on eesmärgistatud praktikapõhiste koolituste loomine ja nende regulaarne läbiviimine ka väljaspool ülikooli. Sellised koolitused peavad tingimata sisaldama kriisistsenaariumide simulatsioone. Ekspertide hinnangul peaks olema võimalus noorsootöötajatel perioodiliselt oma kvalifikatsiooni kriisijuhtimises täiendada või tõsta, sõltumata sellest, kas nad on seda varem ülikoolis õppinud või mitte. Ekspertide arvates võiksid eeskujuks olla juba olemasolevad õpetajate programmid, mis sisaldavad mitmekomponentset õpet koostöös riigistruktuuridega (politsei, päästeteenistused, sotsiaalasutused). Sarnast täiendõppe korralduse skeemi tuleks kohandada noorsootöötajatele mõeldud spetsialiseeritud kursusele.

Kolmas ettepanek on seotud võrgustikutöö laiendamise ja tugevdamisega. Seda saab ellu viia erinevates vormides. Ühelt poolt võib see olla partnerlus noorteorganisatsioonide ja eristruktuuride, näiteks Päästeameti vahel, kus kriisijuhtimise spetsialistid korraldavad sihitud koolitusi noorsootöötajatele. Teiselt poolt on sama väärtuslik horisontaalne koostöö - kogemuste jagamine noorsootöötajate vahel erinevates asutustes või piirkondades. Selline kahetasandiline koostöömudel võimaldaks rikastada professionaalseid teadmisi. Nende võimaluste olemasolu dialoogiks suurendaks spetsialistide pädevust.

Neljas ettepanek puudutab teabe ja meetodiliste materjalide kättesaadavust. Intervjuud näitavad, et Eestis olemasolevad ressursid kriiside teemal on suunatud peamiselt laiemale avalikkusele. Intervjuu osalejad väljendasid vajadust töötada välja spetsiifilised juhised, mis oleksid suunatud noorsootöö valdkonna professionaalidele. See peab sisaldama lihtsaid ja selgeid juhiseid erinevates kriisiolukordades tegutsemiseks. Ühe näite tõi Ekspert 4. Ta pakkus kohandada olemasolevaid juhendeid. Tema sõnul on paljud kättesaadavad juhendid liiga mahukad - sageli sisaldavad need kuni 40 lehekülge teksti, mis muudab nende kasutamise reaalses olukorras ebaefektiivseks. Seetõttu on ettepanek koostada lühikesed struktureeritud brošüürid mahuga 3-5 lehekülge, mis keskenduksid võtmeinfole ning jätaksid kõrvale liigsed detailid. Selline formaat suurendaks oluliselt materjalide kättesaadavust ja rakendatavust noorsootöötajate igapäevatoos.

Kõikide eelnimetatud järeldused on piiratud selle uurimustöö ulatusega. Uurimuses kasutasin andmekogumiseks ja analüüsiks meetodeid, mis võimaldavad teha järeldusi just toodud ulatuses. Samuti on järelduste tegemisel piiranguks uurimuses osalejate valim, suurema ja mitmekesise valimi puhul võiks olla võimalik teha teistsuguseid järeldusi.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida, kui teadlikud ja valmis on Eesti noorsootöötajad kriisidega toimetulekuks. Töö keskendus noorsootöötajate isiklikele kogemustele ja hinnangutele kriiside tajumisel ning oma tegutsemisvõimekusele. Et mõista valdkonna kitsaskohti ja otsida toimivaid lahendusi, kaasasin ka kriisieksperptide hinnangud. Käesoleva töö aktuaalsus tuleneb sellest, et ühiskonnas esinevad kriisid, sealhulgas tervise, majandus- või julgeolekukriisid, mõjutavad otseselt noorsootöö võimalusi, mistõttu noorsootöötajate ettevalmistus ebastabiilseteks olukordadeks on lahutamatu osa noorsootöö erialase pädevuse kujundamisel.

Teoreetilises osas annan põhjaliku ülevaate kriisi ja kriisijuhtimise mõistetest, kriisidega toimetulekuks vajalikest pädevustest, noorsootöö olemusest ja selle rollist turvalise ning toetava keskkonna loomisel.

Empiirilises osas keskendun uurimistöö eesmärkide ja uurimisküsimuste tutvustamisele, uurimismeetodi ja valimi põhjendamisele ning uurimisprotsessi kirjeldamisele. Andmete kogumiseks kasutasin kvalitatiivset poolstruktureeritud intervjuu meetodit ning tulemuste töötlemisel rakendas temaatilist analüüsi. Uuringus osales neli kriisieksperტი ning kaks fookusgruppi noorsootöötajatest, kes on Tartu Ülikooli Narva kolledži „Noorsootöö” õppeprogrammi tudengid.

Leian, et bakalaureusetöös püstitatud eesmärk on saavutatud, kuna leidsin vastused kõigile kolmele püstitatud uurimisküsimusele.

Esimese uurimisküsimuse põhjal selgus, et noorsootöö kontekstis peetakse tõenäolisteks kriisiolukordadeks tervisekriise, vaimse tervise raskusi, majanduslikke ja sotsiaalseid probleeme ning ühiskondlikke või poliitilisi vapustusi. Eriti rõhutasid intervjuueeritud noorte vaimse heaolu olulisust kui üht suurimat väljakutset.

Teise uurimisküsimuse raames jõudsin järeldusele, et noorsootöötajatel peaks kriisiolukordadeks valmisolekuks olema mitmekülgne pädevuste kogum. Olulisemateks nimetati emotsioonide ja stressi juhtimist, otsustus- ja tegutsemisvõimet kriisis, tõhusat kommunikatsiooni ja koostööoskust, teadmisi turvalisuse tagamiseks, esmaabi- ja psühhosotsiaalset tuge, süsteemset mõtlemist ning strateegilist planeerimist. Ekspertid ja noorsootöötajad rõhutasid eriliselt praktiliste oskuste harjutamise olulisust, kuna just nende

kaudu on võimalik siduda teoreetilised teadmised reaalse töö kogemusega ning kujundada terviklik pädevuste kogum.

Kolmanda uurimisküsimuse tulemused viitavad sellele, et noorsootöötajate praegune ettevalmistus kriisiolukordadeks ei vasta valdkonna tegelikele vajadustele. Eksperdid ja noorsootöötajad olid ühel meelel, et kriisideks ettevalmistamine vajab rohkem süsteemset tähelepanu nii noorsootöö õppekavas kui ka täiendõppes. Kriisi teemad on küll õppekavas esindatud, vaid pealiskaudselt, mistõttu puudub üliõpilastel selge arusaam kriiside tähendusest noorsootöö kontekstis. Hetkel noorsootöö-spetsiifilised kriisikoolituste võimalused puuduvad.

Bakalaureusetöös välja toodud ettepanekuid saab rakendada noorsootöö õppekavade arendamise protsessis; täiendõppeprogrammide ja nendeks materjalide väljatöötamisel; kriisijuhtimise juhendite loomisel või kohandamisel noorsootöötajatele. Töös saadud tulemusi saab kasutada edasise uurimistöö jätkamiseks.

Töö tulemused kehtivad vaid käesoleva uurimistöö raames, kuna kasutatud andmekogumise meetodid ja valimi koosseis piiravad saadud tulemuste üldistatavust. Laialdasema valimi korral võivad järeldused olla teistsugused.

performance during the COVID-19 pandemic. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(4). (lk 757–772).

Kalmus V., Masso, A., Linno M. (2015) *Kvalitatiivse sisuanalüüsi eripära*. Kvalitatiivne sisuanalüüs. Teksti- ja diskursusanalüüsi meetodid. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> (vaadatud veebruar 2025).

Kriisideks valmisolek. (i.a.) Siseministeeriumi veebileht, <https://www.siseministeerium.ee/tegevusvaldkonnad/kindel-sisejulgeolek/kriisivalmidus> (vaadatud aprill 2025).

Kutseregister. (2023). *Noorsootõtaja, tase* 6. <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/11204785> (vaadatud mai 2025).

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., Strömpl, J. (2014). Intervjuu. Andmekogumismeetodid. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <https://samm.ut.ee/intervjuu> (vaadatud aprill 2025).

Liiva, S. (2020). *Koroonakriisi keerises: kiiresti muutuv ja kaootilises keskkonnas tuli mõtestatud noorsootöö nimel ühiselt pingutada*. MIHUS, <https://mihus.mitteformaalne.ee/koroonakriisi-keerises-kiiresti-muutuv-ja-kaootilises-keskkonnas-tuli-motestatud-noorsootoo-nimel-uhiselt-pingutada/> (vaadatud mai 2025).

Majka, M. (2024). Mastering crisis management: Strategies for navigating turbulent times. *ResearchGate*, https://www.researchgate.net/publication/385132957_Mastering_Crisis_Management_Strategies_for_Navigating_Turbulent_Times (vaadatud jaanuar 2025).

Meetodid noorsootöös. (2024). *ÕIS II*, Tartu: Tartu Ülikool, <https://ois2.ut.ee/#/courses/SVNC.00.166/details> (vaadatud oktoober 2024).

Mis on noorsootöö. (i.a.). Haridusportaal veebileht. <https://haridusportaal.edu.ee/artiklid/mis-noorsoot%C3%B6%C3%B6> (vaadatud veebruar 2025).

Moženkov, V. (2017). Tuttav sõna „kriis”: kuidas selleks valmistuda ja mitte muutuda „maha lastud piloodiks”. *Eesti Koolitus- ja Konverentsikeskus*, <https://eestikonverentsikeskus.ee/ru/2017/11/16/blogi-master-klass/> (vaadatud märts 2025).

MTÜ Mahena. (i.a.). *Kriisiplaan*. Mahena veebileht. <https://mahena.org/kriisisekkumine/kriisiplaan.html> (vaadatud mai 2025).

Noorsootöö bakalauruseõpe (i.a.). Tartu Ülikooli veebileht, <https://ut.ee/et/oppekavad/noorsootoo> (vaadatud aprill 2025).

Noorsootöö seadus. (2010). RT I, 23.03.2010, 13. <https://www.riigiteataja.ee/akt/NTS> (vaadatud mai 2025).

Noorsootöö tasemeharidus. (i.a.), <https://mitteformaalne.ee/noorsootoo-ope/> (vaadatud mai 2025).

Noorsootõtaja kutse annab enesekindluse. (2023). *Haridus- ja Noorteameti blogi*. <https://blogi.harno.ee/noorsootootaja-kutse-annab-enesekindluse/> (vaadatud mai 2025).

Noorte areng ja heaolu. (2024). *ÕIS II*, Tartu: Tartu Ülikool, <https://ois2.ut.ee/#/courses/SVNC.00.160/details> (vaadatud oktoober 2024).

- Noortelaagri korraldaja käsiraamat. (2020). Tallinn: Eesti Noorsootöö Keskus, <https://harno.ee/sites/default/files/documents/2022-02/Noortelaagri%20korraldaja%20k%C3%A4siraamat.pdf> (vaadatud mai 2025).
- Ojala, T. (2023). *Kriisiinfo teenuse arendamise võimalused Eestis kriiside lahendamist juhtivate asutuste ootuste ja vajaduste põhjal*. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia. Sisejulgeoleku instituut, <https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/3079/Ojala%2c%20Tarvi.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (vaadatud aprill 2025).
- Paadik, I. (2024). *Eesti elanike teadlikkus ning valmidus siseturvalisuse valdkonda puudutavate pikaajaliste kriisidega toimetulekuks*. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia. Sisejulgeoleku instituut, <https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/3531/Paadik%2c%20Indrek.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (vaadatud jaanuar 2025).
- Peter, P. M. G., & Placido, D. M. (2023). The effects of a transformational leadership style and technological innovation on crisis management. *International Journal of Arts and Humanities Studies*, 3(1), 35–42. <https://doi.org/10.32996/Ijahs.2023.3.1.5>
- Pursiainen, C. (2017). Preparedness. In *The crisis management cycle* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315629179> (lk 98).
- Päästeamet. (2025, märts). *Elanikkonnakaitse – hoiakud ja teadlikkus kriisivalmiduse osas* (Uuringuaruanne). Turu-uuringute AS, <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.rescue.ee%2Ffiles%2FUuringud%2Fkriisivalmiduse-aruanne-3-2025.pptx%3F5b428f0421&wdOrigin=BROWSELINK> (vaadatud aprill 2025).
- Queensland Health. (2018). *Teamwork and Crisis Resource Management Principles*. Clinical Excellence Queensland. https://www.clinicalexcellence.qld.gov.au/_data/assets/pdf_file/0035/378845/RPTTP-CRM-Principles.pdf (vaadatud mai 2025).
- Raku, K. (2020). *Kriisiennetus kaasava noorsootöö toel*. MIHUS. <https://mihus.mitteformaalne.ee/kriisiennetus-kaasava-noorsootoo-toel/> (vaadatud mai 2025).
- Rämmer, A. (2010). Motivatsioon noorsootöö tegemiseks ja rahulolu sellealase tegevusega. Toim.: Murakas, R. Eesti noorsootõtaja, tema pädevused ja koolitusvajadused. Kokkuvõtte uuringutulemustest. Tartu: Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika Instituut.
- Rämmer, A. (2024) Bakatööseminar (lk 32-33), https://moodle.ut.ee/pluginfile.php/2932270/mod_resource/content/1/17.12.2024.pdf (vaadatud veebruar 2025).
- Sõnaveeb. (i.a.). Sõna „kriis”. Eesti keele sõnaveeb, <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/kriis/1/est> (vaadatud mai 2025).
- Sõrmus, E., Teino, M., & Kalamatsi, K. (2018). Noorsootöö eetika ja väärtused. *MIHUS*, <https://mihus.mitteformaalne.ee/noorsootoo-eetika-ja-vaartused/> (vaadatud veebruar 2025).
- Tartu Ülikool (2025). Noorsootöö õppekava, <https://ut.ee/et/oppekavad/noorsootoo> (vaadatud aprill 2025).

Tartu Ülikooli Narva kolledži uudised: noorsootöö õppekava tutvustus, konverents ja õppereisid. (2025). Tai, <https://www.tai.ee/et/sotsiaaltoe/tartu-ulikooli-narva-kolledzi-uudised-noorsootoo-oppekava-tutvustus-konverents-ja> (vaadatud aprill 2025).

Wikipedia (i.a.) Competence. *Wikipedia*, [https://en.wikipedia.org/wiki/Competence_\(human_resources\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Competence_(human_resources)). (vaadatud mai 2025).

Wikipedia. (i.a.). Crisis. *Wikipedia*, <https://en.wikipedia.org/wiki/Crisis>. (vaadatud mai 2025).

LISAD

Lisa 1. Intervjuukava kriisieksperptidele

Palun Teie luba intervjuu salvestamiseks. Pärast intervjuu sisuanalüüsi kustutan selle salvestuse. Ma luban tagada Teie vastuste konfidentsiaalsuse ja kinnitan, et ma ei jaga Teie seisukohti sellisel viisil, mis võimaldaks Teie isiku tuvastada.

Palun tutvustage sissejuhatuseks, kui pikk on Teie töökogemus seoses kriisideks valmisolekuga ja kriisijuhtimisega.

Samuti öelge palun sissejuhatuseks, milline on Teie hariduslik taust.

Nüüd aga intervjuu põhiküsimused. Neid on 5.

1. Palun andke oma hinnang, kas Eesti elanikkonnas on piisav teadlikkus kriisidest Teie hinnangul. Miks te nii arvate?
2. Selgitage, millised puudujäägid on üldiselt Eesti elanikkonna hulgas ja eriti haridussektoris seoses kriisideks valmisolekuga Teie hinnangul.
3. Kui oluliseks peate, et spetsialistidel, kes töötavad noortega noortekeskustes või huvikoolides, oleks teadlikkus kriisidest üldiselt ja kriisijuhtimisest – andke palun hinnang skaalal 1-5, kus 5 on väga oluline. Palun selgitage, miks andsite sellise hinnangu.
4. Palun tooge välja 5 kõige olulisemat teemat Teie hinnangul, mida oleks vaja kriisideks valmisolekust ja kriisijuhtimisest teada inimesel, kes töötab noortega ja võibolla juhib noortele mõeldud asutust (noortekeskust või huvikooli).
5. Millised tegevused või meetmed oleks eelkõige vajalikud, et noortega töötavate spetsialistide teadlikkust tõsta?

Lõpetuseks – kas soovitaksite teha sellise intervjuu veel mõne eksperdiga? Kellega?

Lisa 2. Intervjuukava noorsootöö tudengitele

Kuidas teie arvates võivad kriisid mõjutada noorsootöö valdkonda? Kas olete märganud, kuidas erinevad kriisid (nt COVID-19, majanduskriis, sõjalised konfliktid) on mõjutanud noorsootöötajate tööd ja noorsootöö korraldust?

Millised kriisid on teie arvates teie töövaldkonnas kõige tõenäolisemad? Kas tunnete end nendeks valmis?

Kas teie arvates on noorsootöö piisavalt valmis kriisiolukordadega toime tulema?

Milliseid kriisideks valmisolekuga seotud teemasid on teie noorsootöö õppekavas käsitletud?

Kas teate, kust leida usaldusväärset kriisiinfot? Milliseid allikaid kasutate?

Millistest täiendavatest ressurssidest või koolitusest oleks teile praegu kasu oma kriisivalmiduse parandamiseks?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Adel Kornõševa

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Noorsootöötajate kriisivalmidusealase teadlikkuse tähtsus ja erialase kriisipädevuse kujunemine,

mille juhendaja on Anne Kivimäe, MA (sotsioloogia)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Adel Kornõševa

19.05.2025